

Plea bargaining i norsk rett – dens rolle og fremtid

Kandidatnummer: 566

Leveringsfrist: 25. april 2007

(* regelverk for spesialoppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/utf-forskr-vedlegg-i.html>

regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 16 842* ord

25.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling	1
1.2	Avgrensning	2
1.3	Rettskilder	3
1.4	Metode	4
<u>2</u>	<u>PLEA BARGAINING – HVA ER DET?</u>	<u>5</u>
2.1	Historikk	5
2.2	Begrepet	6
2.3	Ulike former for plea bargaining	7
2.3.1	Charge bargaining	7
2.3.2	Sentence bargaining	8
2.3.3	Multiple charges	8
<u>3</u>	<u>GJELDENDE RETT</u>	<u>10</u>
3.1	Grunnprinsipper i norsk rett og deres betydning for plea bargaining	10
3.1.1	Maktfordelingsprinsippet	10
3.1.2	Den materielle sannhets prinsipp	11
3.1.3	Presumsjonsprinsippet	13
3.2	Bruk av plea bargaining i norsk rett	16
3.2.1	Rettspraksis	17
3.2.2	Andre kilder	19
3.3	Beslektede situasjoner og typetilfeller av plea bargaining	22

3.3.1	Tilståelsesrabatt og tilståelsesdom	23
3.3.2	Forelegg – bot eller inndragning	24
3.3.3	Varetektsfengsling	27
3.3.4	Unnlatelse av etterforskning etter straffeprosessloven	28
3.3.5	Henleggelse	29
3.3.6	Påtaleunnlatelse	31
4	LOVFESTING AV PLEA BARGAINING	32
4.1	Bakgrunnen for høringsnotatet	32
4.2	Lovforslaget	33
4.2.1	Tidspunktet	34
4.2.2	Betingelser for straffetilsagn	36
4.2.3	Type kriminalitet	37
4.2.4	Hvem kan gi bindende tilsagn om straff	39
4.2.5	Brudd på forhandlinger	40
4.2.6	Adgang til anke	41
4.2.7	Rekkevidden av tilsagnet	42
4.2.8	Notoritet	45
4.3	Bør plea bargaining lovfestes?	45
4.3.1	Prosessøkonomiske hensyn	45
4.3.2	Effektivitet	46
4.3.3	Rettssikkerhet	47
4.3.4	Likhetsprinsippet	48
4.3.5	Hensynet til siktede	50
4.3.6	Falske tilståelser	51
4.3.7	Hensynet til fornærmede	52
4.3.8	Rettssosiologisk perspektiv	53
4.3.9	Oppsummering	54
5	LITTERATURLISTE	56
5.1	Litteratur	56

5.2	Lover og konvensjoner	56
5.3	Forskrifter	57
5.4	Rettspraksis	57
5.5	Forarbeider	58
5.6	Rundskriv	59
5.7	Andre kilder	59

1 Innledning

Bakgrunnen for avhandlingen er Justisdepartementets høringsnotat om ”Hurtigere behandling av straffesaker” fra september 2006. Notatet er en del av et omfattende arbeid som pågår for å øke tempoet i strafferettsapparatet. Ett av forslagene som legges frem i den anledning går ut på å gjøre *plea bargaining* til en del av vår formelle lovgivning.

Departementet arbeider for tiden med å få i stand en ot.prp. i løpet av 2007. Det er foreløpig for tidlig å si hva utfallet vil bli. Lovforslaget har likevel skapt en debatt omkring *plea bargaining* og dens rolle i norsk rett. Debatten er ikke fremkalt av lovforslaget alene, også andre bidragsytere er med på å gjøre problemstillingen aktuell. Til tross for at *plea bargaining* ikke er lovregulert, har det i rettspraksis vært antydning en slik ordning. Ordningen er omtalt i juridisk litteratur og i media, og er dessuten en del av den påvirkning som skjer fra utenlandsk rett.

1.1 Problemstilling

I denne avhandlingen vil jeg redegjøre for hva som ligger i begrepet *plea bargaining*, hvor ordningen kommer fra, og hva den går ut på. I avhandlingens hoveddel vil jeg drøfte *plea bargaining* i norsk rett ut i fra den foreliggende rettskildesituasjon, herunder påtalemyndighetens adgang til å forhandle og inngå avtale med siktede om konsekvenser av hans forklaring. Under denne delen drøftes også *plea bargaining* i tilknytning til i ulike situasjoner. Etter en gjennomgang av gjeldende rett, vil jeg se nærmere på det nevnte forslaget om lovfesting av *plea bargaining* i norsk rett. Spørsmål i den forbindelse vil være; hva går forslaget ut på, hvilke hensyn taler for lovfesting av en slik ordning, og hvilke hensyn taler mot.

1.2 Avgrensning

Det er svært vanlig at siktede samarbeider med politi og påtalemyndighet, ofte med ønske om å oppnå mildere straff eller gunstigere saksbehandling. Det er også vanlig at denne typen samarbeid blir belønnet i praksis. Når det gjelder avhandlingen vil den først og fremst fokusere på de tilfellene hvor samarbeidet består av *forhandlinger*, ikke samarbeid med påtalemyndigheten generelt. Forhandlingene antas, sammen med den avtale som senere inngås, å utgjøre en del av kjernen i plea bargaining. Andre former for samarbeid hører ikke til under denne avhandlingen.¹

Plea bargaining er ikke det samme som tilståelsesrabatt selv om de to begrepene har mye til felles. I avhandlingen vil det likevel være naturlig å komme inn på ordningen med tilståelsesrabatt. Dette skyldes dels synet om plea bargaining som en ”forlengelse” av tilståelsesrabatten, og dels likhetene mellom de to ordningene.

Plea bargaining må heller ikke misforstås eller sammenblandes med forhandlinger som innebærer korrupsjon, for eksempel at en som har begått en kriminell handling betaler en tjenestemann i påtalemyndigheten for å slippe tiltale.² Korrupsjon hører ikke til under norsk påtalemyndighet. Bruk av plea bargaining endrer ikke dette. Avgrensningen er viktig fordi en feiloppfatning vil kunne være skadelig både for ordningen selv, og for den norske påtalemyndigheten.

Det kan forekomme elementer av plea bargaining i flere tilfeller enn de som drøftes i avhandlingen. Ett av de utelatte tilfellene er situasjonen ved såkalte OPS-saker (oppgjort på stedet). I denne situasjonen kan politiet velge å la lovbryster slippe med en advarsel i stedet for å forfølge den straffbare handlingen.³ Begge parter vil ha en interesse i at saken

¹ Dette gjelder ikke samarbeid i form av tilståelse fra siktede som behandles nærmere under pkt. 3.3.1

² Skotte, Asbjørn, *Plea Bargain: Bare for de ressurssterke – eller en praktisk nyordning?*, Advokatbladet nr. 1/2000, s. 23

³ Oppgjørsmåten er begrenset til mindre alvorlige lovbrudd og er lovfestet ved politiloven § 6 (1).

kan oppgjøres på stedet. Samtidig vil det i enkelte tilfeller kreve at partene strekker seg litt for å få det til. Politiets beslutning vil bero på lovbryterens opptreden. Situasjonen som oppstår kan minne om plea bargaining. Når situasjoner som denne likevel ikke er tatt med til behandling, er det av hensyn til avhandlingens størrelse og omfang. Utenom typetilfellene, har jeg valgt å behandle situasjonene ved tilståelse og forelegg. Prioriteringen er gjort ut i fra hvilke situasjoner som best synes å tjene fremstillingen av plea bargaining. Det er også tatt hensyn til graden av likhet med plea bargaining.

1.3 Rettskilder

Rettskildesituasjonen på området kan beskrives på to måter. For det første må mengden av rettskilder kunne sies å være beskjedne. Det finnes for eksempel ingen lovbestemmelser som positivt hjemler plea bargaining. Teori og praksis på området har lenge vært sparsommelig selv om dette er i ferd med å endre seg. En ikke ubetydelig del av rettskildegrunnlaget er dermed overlatt til ulovfestede grunnprinsipper i straffeprosessen. Det andre forholdet som kan beskrive rettskildesituasjonen, er at heller ikke de rettskildene som faktisk foreligger ser ut til å gi et entydig bilde av ordningen.

Rettskildesituasjonen gjør at andre kilder blir relevante for fremstillingen. Selv om disse kildene ikke vil ha noen rettskildemessig vekt, kan de tenkes å bidra til å gi et mer reelt bilde av rettstilstanden. En av kildene som avhandlingen henviser til er media. Videre henvises det også til Riksadvokatens rundskriv. Sistnevnte inneholder instruksjoner av stor betydning for påtalemyndighetens utøvelse av plea bargaining i praksis. Rundskrivene synes å avhjelpe noe av mangelen på retningslinjer i lov eller forskrift, vedrørende bruk av plea bargaining. Under drøftelsen av gjeldende rett vil Riksadvokatens rundskriv være en viktig og sentral kilde for fremstillingen.

I en av de senere omtalte saker baserer oppgaven seg på opplysninger hentet fra en biografi om John Fredriksen. Boken kan neppe betegnes som en rettskilde, men er likevel tatt med fordi den antas å tilføre oppgaven noe utover det som fremgår av de tilgjengelige rettskildene. Samtidig er sakens egne kilder vanskelig tilgjengelig, blant annet har det ikke

latt seg gjøre å få dokumentinnsyn i saken. Bokens manglede rettskildestaus får heller virke som et forbehold, om at leseren selv må ta stilling til vekten av opplysningene som fremkommer i biografien.

Forarbeidene er viet stor plass i denne avhandlingen. Når det gjelder bruken av nyere forarbeider er meningen å rette fokus mot det som skjer på området i skrivende stund. Høringsnotatet og uttalelsene i kjølvannet av dette, belyser ulike sider ved plea bargaining og vil stå svært sentralt. I tillegg er også en rekke tidligere forarbeider tatt med. Ved siden av å ta opp behovet for en ordning med plea bargaining i norsk rett, viser de utviklingen i holdningene til spørsmålet over de seneste årene.

1.4 Metode

Et metodisk problem med fremstillingen er at plea bargaining i norsk rett har oppstått og utviklet seg gjennom rettspraksis. Ordningen har følgelig ikke fått den oppmerksomhet som en tilslutning fra lovgiver ellers ville gitt. Ut i fra den rettskildesituasjonen avhandlingen bygger på er det derfor vanskelig å vite hvor utbredt ordningen faktisk er. Til dette kreves nærmere empiriske undersøkelser, noe som faller utenfor avhandlingen.

2 Plea bargaining – hva er det?

2.1 Historikk

Begrepet *plea bargaining* kommer fra USA. I det amerikanske rettssystemet vil en skylderkjennelse fra siktede bety at skyldspørsmålet kan avgjøres uten jurybehandling. Forutsetningen er at siktede vet hva skylderkjennelsen innebærer, og at den er gitt av egen fri vilje.⁴ Finner dommeren at dette er tilfellet, vil en slik skylderkjennelse ha samme virkning som om det var en skyldkjennelse avsagt av juryen.⁵ Dommerens oppgave vil deretter være konsentrert om straffeutmålingen. Systemet har ført til den ordningen som kalles plea bargaining. Kort fortalt går ordningen ut på at påtalemyndigheten og siktede forhandler om hvilke innrømmelser påtalemyndigheten kan gi siktede dersom han forklarer seg på en bestemt måte, se nærmere pkt. 2.3. På bakgrunn av forhandlingene avtaler partene hvilket faktum som skal legges til grunn for saken.

Ordningen har oppstått og utviklet seg gjennom rettspraksis, og er ikke nedfelt i den amerikanske grunnlov.⁶ Spørsmålet om plea bargaining ble konstitusjonelt avklart ved landets høyesterett i 1970.⁷ Høyesterett fastslo at forhandlingssystemet ikke var i strid med grunnloven. Senere rettspraksis har fulgt opp avgjørelsen ved å uttrykke både et behov for, og et ønske om en slik ordning.⁸ Utover den foreliggende føderale rettspraksis er det er opp

⁴ Andenæs, Johs. , *Norsk straffeprosess Bind I*, 2000, s. 409

⁵ Myhre, Jonas W. , *Tilståelsessaker i U.S.A.*, Lov og Rett 1966, s. 174

⁶ Myhre, op. cit. , s. 173

⁷ Brady vs. U.S. , 397 U.S. 742 (1970), se Kjelby, Gert Johan, *Forhandlinger og avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede – straffeprosessuelle forlik?*, Kritisk Juss 1996, s. 233

⁸ Santobello vs. New York, 404 U.S. 257 (1971), se Kjelby, op. cit. , s. 233

til hver enkelt delstat å praktisere ordningen. Få stater har egne regler om plea bargaining, og de reglene som finnes er lite presise.⁹ Dette fører til at ordningen praktiseres ulikt i forskjellige stater, og at det ikke er mulig å gi noen samlet oversikt over systemet. Det er anslått at ca. 90 % av straffesakene i USA avgjøres ved plea bargaining.¹⁰

2.2 Begrepet

Begrepet plea bargaining lar seg ikke lett verken oversettes eller defineres. Vi har derfor ikke noe tilsvarende begrep på norsk og heller ingen presis definisjon. Direkte oversatt betyr "plea" påstand og "bargain" betyr forhandling eller avtale basert på forhandlinger, - altså forhandlinger eller avtale om påstand. Dette gir likevel bare en delvis beskrivelse av hva som ligger i begrepet. "Plea" benyttes også i forbindelse med siktedes tilståelse eller skylderkjennelse (*to plead guilty*).¹¹ Dette får frem ett ytterligere aspekt ved ordningen. I mange tilfeller vil det være siktedes skylderkjennelse man forhandler om. Christie bruker begrepet *forhandlingstilståelse*.¹² I følge Kjelby vil begrepet bare være dekkende for den siden av plea bargaining hvor forhandlingene knytter seg til siktedes tilståelse. Plea bargaining omfatter også forhandlinger tilknyttet saksavviklingen. Et dekkende begrep må derfor omfatte forhandlinger både om saksbehandlingen og skyld- og straffespørsmålet. Kjelby foreslår begrepet *straffeprosessuelt forlik*.¹³ I det følgende vil jeg holde meg til plea bargaining.

⁹ Myhre, op. cit. , s. 173

¹⁰ Andenæs, op. cit. , s. 409, Skotte, Asbjørn, *Plea Bargain: Bare for de ressurssterke – eller en praktisk nyordning?* , Advokatbladet nr. 1/2000, s. 23

¹¹ Kjelby, op. cit. , s. 230

¹² Christie, Nils, *Kriminalitetskontroll som industri – mot GULAG vestlig type*, 2000, s. 146

¹³ Kjelby, op. cit. , s. 230

2.3 Ulike former for plea bargaining

I USA er det vanlig å skille mellom tre ulike varianter av plea bargaining.¹⁴ Felles for alle er at forhandlingene er ment å sikre tiltalte en lavere straff, enn det domfellelse etter ordinær domstolsbehandling antas å ville gitt. Det som skiller de ulike typene fra hverandre ligger påtalemyndighetens forhandlingsgjenstand. Fra tiltaltes side vil ytelsen være en skylderkjennelse.

2.3.1 Charge bargaining

For det første kan påtalemyndigheten velge å reise tiltale etter et mildere straffebud enn det opprinnelig var grunnlag for.¹⁵ Dette innebærer en nedsubsumering av tiltalen. Det kan for eksempel være at bevissituasjonen tilsier at det er begått et grovt tyveri, men i bytte mot en skylderkjennelse reiser påtalemyndigheten i stedet tiltale for simpelt tyveri. Det er således tiltalen som er påtalemyndighetens forhandlingsgjenstand, forhandlinger av denne typen kalles derfor ofte *charge bargaining*.

Forhandlinger av denne typen er den vanligste formen for plea bargaining. Dette kan ha sammenheng med at tiltalte vil kunne oppnå strafferabatt på to måter. Tiltalen som utferdiges, vil ikke tilkjenne at den er et resultat av forhandlinger mellom påtalemyndigheten og tiltalte.¹⁶ Det betyr at grunnlaget for den tiltalen som ellers ville bli tatt ut, aldri vil komme for dagen, men i stedet kamufleres bak en tiltale for en mindre straffverdig handling. Aktor vil begrense bevisføringen til den handling den nedsubsumerte tiltalen gjelder. Tiltalte vil dermed få en straffereduksjon, - både som følge av den mildere tiltalen og det forhold at det foreligger en skylderkjennelse.¹⁷

¹⁴ Kjelby, op. cit. , s. 232-233, Myhre, op. cit. , s. 174, Skaflem, Ingolf, *Om straff og kjøpslåing*, Lov og Rett 1992, s. 309

¹⁵ Kjelby, op. cit. , s. 232

¹⁶ Myhre, op. cit. , s. 174

¹⁷ Kjelby, op. cit. s. 232

2.3.2 Sentence bargaining

En ytelse fra påtalemyndighetens side kan også bestå i en påstand om redusert straff.¹⁸ Straffereduksjonen kan knytte seg til både straffens art og lengde. Utgangspunktet kan for eksempel være at påtalemyndigheten tenker å legge ned påstand om 3 års ubetinget fengsel. Etter å ha forhørt seg med tiltalte, som vurderer å komme med en tilståelse hvis betingelsene er gode nok, strekker påtalemyndigheten seg i stedet til en påstand om 2 års ubetinget fengsel, eventuelt 3 års fengsel hvorav 2 år er betinget. Fra påtalemyndighetens side blir spørsmålet hvor stor strafferabatt den er villig til å gi tiltalte i betaling mot en skylderkjennelse. Omvendt vil spørsmålet for tiltalte bli hvor stor straffereduksjon som skal til før han er villig til å erkjenne skyld. Selv om påtalemyndigheten og tiltalte forut hovedforhandlingen har blitt enige om en ”passende” straff, er det opp til domstolen å fastsette den endelige straffen. Så lenge domstolen ikke er bundet av påtalemyndighetens straffpåstand, vil det alltid hefte en viss usikkerhet rundt sakens utfall.¹⁹

2.3.3 Multiple charges

Den tredje varianten går ut på at påtalemyndigheten unnlater å straffeforfølge et eller flere straffbare forhold som den ellers ville ment seg bevismessig i stand til å ta ut tiltale for, *multiple charges*.²⁰ Forhandlingene går ut på at påtalemyndigheten forhandler med tiltalte om hvor mange punkter i tiltalen de er villige til å stryke mot at siktede erkjenner skyld for de resterende punkter.

Uavhengig av hva slags type forhandlinger det er snakk om, forekommer plea bargaining i USA på ulike stadier av saksbehandlingen. Plea bargaining foregår i de fleste tilfellene

¹⁸ Myhre, op. cit. , s. 174

¹⁹ Kjelby, op. cit. , s. 233

²⁰ Kjelby, op. cit. , s. 233

under etterforskningen, men brukes også under saksforberedelsen og frem til domsavsigelse.²¹ Etter at tiltalen er utferdiget hender det også at dommeren tar del i forhandlingene.²²

²¹ Myhre, op. cit. , s. 174

²² Dommeren har ikke anledning til å delta i forhandlingene i føderale saker, se Skaflem, op. cit. , s. 310

3 Gjeldende rett

3.1 Grunnprinsipper i norsk rett og deres betydning for plea bargaining

3.1.1 Maktfordelingsprinsippet

Det norske statsforfatning bygger på et maktfordelingsprinsipp. Det vil si at makten er fordelt mellom tre uavhengige statsmakter, - en lovgivende, en utøvende og en dømmende makt. Den dømmende makt ligger hos domstolene. Når det gjelder straffesaker er domstolenes uavhengighet kommet til uttrykk i forskjellige bestemmelser i straffeprosessloven (strprl.).²³

Maktfordelingsprinsippet og domstolenes uavhengighet har gitt seg utslag i strprl. § 294 om rettens frie bevisføring. I følge bestemmelsen skal retten *"våke over at saken blir fullstendig opplyst"*. I dette ligger at domstolene i utøvelsen av den dømmende makt, skal kunne innhente nye bevis eller utsette saken dersom den mener at saken ikke er tilstrekkelig opplyst. Retten bestemmer selv om den vil avsi dom på grunnlag av de foreliggende bevis. Adgangen til å kunne gå utenfor partenes bevisførsel viser at retten er suveren med hensyn til domsutøvelsen. Ved plea bargaining vil påtalemyndigheten begrense bevisførselen til det partene har blitt enige om *"har skjedd"* i saken. Avtaler av denne typen vil gi retten et svakere grunnlag for å avsi dom. I tillegg vil det gjøre det vanskeligere for retten å vurdere om saken er godt nok opplyst. Plea bargaining vil dermed innebære at domstolens bevisvurdering ikke lenger vil være fri, men bundet opp av avtalen

²³ Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker

mellom påtalemyndigheten og tiltalte. Ordningen vil følgelig innebære et brudd med strprl. § 294 og maktfordelingsprinsippet.

Et annet uttrykk for domstolenes uavhengighet er strprl. § 38, 2. ledd. Slik det fremgår av bestemmelsen, er retten verken bundet med hensyn til påtalemyndighetens subsumsjon eller den straffepåstand som er nedlagt. Bestemmelsen kan sies å være et utslag av maktfordelingsprinsippet i norsk rett. Plea bargaining lar seg vanskelig forene med strprl. § 38, 2. ledd. Poenget med plea bargaining er nettopp å kunne binde domstolen. Ved å forhandle og inngå avtale om straffebud og straffepåstand, vil påtalemyndigheten kunne innta en posisjon som flytter det som hittil har vært antatt å være domstolenes oppgave ut av retten. Plea bargaining vil innebære at domstolenes suverenitet krenkes, noe som igjen vil være i strid med strprl. § 38, 2. ledd og maktfordelingsprinsippet. Domstolenes rolle vil først vise seg i etterkant av avtalen. Da vil saken i realiteten allerede være avgjort. Domstolenes oppgave blir *ikke [...] å bedømme om tiltalte er skyldig, men om tilståelsen er "frivillig"*.²⁴

En annen sak er at domstolene i praksis likevel ofte velger å vektlegge avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede. Maktfordelingsprinsippet er verken til hinder for at slike avtaler inngås, eller at domstolene velger å legge en slik avtale til grunn. Forskjellen er at en prosessordning med plea bargaining i realiteten innebærer at domstolen vil være bundet av en slik avtale, mens det ut i fra dagens prosessordning er opp til retten å avgjøre om den vil legge en slik avtale til grunn. Det er med andre ord frivilligheten som sikrer at maktfordelingsprinsippet overholdes.

3.1.2 Den materielle sannhets prinsipp

Et grunnleggende prinsipp innenfor straffeprosessens område er den materielle sannhets prinsipp. Prinsippet går ut på at påtalemyndigheten i sin straffeforfølgning, skal legge frem

²⁴ Moss, Erling, Juristkontakt nr. 1/2007, s. 37

saken på en måte som gir domstolene et best mulig grunnlag for å treffe materielt riktige avgjørelser. De forhandlingsmuligheter som følger av plea bargaining vil kunne utgjøre en trussel mot den materielle sannhets prinsipp. Formålet med plea bargaining vil ikke først og fremst være å nå sannheten, men å komme frem til en enighet som løsning i den enkelte sak. Det vil ikke være tvil om at plea bargaining legger til rette for at saken vil avgjøres på en måte som ikke vil reflektere faktum i resultatet avviker fra det som ville Plea bargaining kan tilsynelatende ikke gjennomføres uten å sette den materielle sannhets prinsipp tilside. Det vil utvilsomt gjøre seg gjeldende sterke motforestillinger ved tilsidesettelse av et slikt prinsipp. Hensynet til materielt riktige avgjørelser er i seg selv et sterkt argument, herunder hensynet til at ingen uskyldige skal bli dømt. Ved å sikre riktige avgjørelser styrkes også tilliten til rettsapparatet. En tillitsvekkende prosessordning er helt nødvendig for et velfungerende rettssystem.

Et annet forhold som henger nøye sammen med den materielle sannhets prinsipp er påtalemyndighetens objektivitetsplikt. Kravet til objektivitet gjelder egentlig forvaltningsmyndighetene generelt, men er særlig viktig innenfor straffeprosessen hvor påtalemyndigheten selv opptrer som part i saken.²⁵ Objektivitetsplikten innhold går ut på at påtalemyndigheten skal søke like aktivt etter forhold som kan bidra til frifinnelse, som etter forhold som kan gi domfellelse, jf. strprl. § 226, 2. ledd. På den andre siden vil forsvarerens oppgave bestå i så langt som mulig å få sin klient frikjent, men dette vil også være påtalemyndighetens oppgave dersom den mener at det er riktig. Er aktor av den oppfatning at siktede ikke har begått det forhold tiltalen gjelder, skal han legge ned påstand om frifinnelse. Dette følger av strprl. § 254 (1) som kan sies å være et uttrykk for objektivitetsplikten. Når partenes interesser bare delvis er motstridende, skaper det en ubalanse mellom partene med tanke på en forhandling. Påtalemyndigheten kan ikke legge av seg objektivitetsplikten ved å innlate seg på forhandlinger. Objektivitetsplikten kan undertiden føre til at hele forhandlingssituasjonen går i oppløsning fordi det ikke vil gjenstå

²⁵ Hov, Jo, *Rettergang II Straffeprosess*, 1999, s. 166

noe å forhandle om. Ettersom plea bargaining baserer seg på forhandlinger mellom partene, kan det synes som om ordningen ikke er særlig godt egnet til å kombinere med objektivitetsplikten.

3.1.3 Presumsjonsprinsippet

Norsk rett presumeres å være i overensstemmelse med folkeretten, jf. presumsjonsprinsippet. Prinsippet innebærer at norske domstoler vil være tilbøyelige til å tolke norske lovbestemmelser slik at de ikke kommer i strid med de folkerettslige forpliktelsene vi har påtatt oss. Norge har undertegnet og ratifisert bl.a. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (S&P). Konvensjonene gjaldt lenge som en del av våre folkerettslige forpliktelser, og etter menneskerettsloven (mrl.) i 1999 gjelder konvensjonene også som norsk lov, jf. mrl. § 2, nr 1 og 3.²⁶ Plea bargaining må derfor være i samsvar med disse konvensjonene, både som følge av presumsjonsprinsippet og som følge av norsk lov. Konvensjonene setter klare skranker for behandlingen av straffesaker.

3.1.3.1 Retten til rettferdig rettergang

Ett av spørsmålene som kommer på spissen er hvorvidt plea bargaining kommer i konflikt med retten til en rettferdig rettergang, jf. EMK art. 6 og S&P art. 14. Plea bargaining reduserer domstolsbehandlingen kraftig. Utelatelse av bevisførsel og vitneavhør øker faren for at saken ikke blir tilstrekkelig opplyst. Domstolenes avgjørelse treffes ikke på grunnlag av bevis for hva som faktisk har skjedd, men på grunnlag av hva påtalemyndigheten og tiltalte har blitt enige om har skjedd, jf. pkt. 3.1. Under dette punktet ble det gjort rede for plea bargainings innhugg i rettens frie bevisføring. Spørsmålet i denne sammenheng er om et slikt innhugg innebærer at plea bargaining ikke tilfredsstiller kravet til rettferdig rettergang. Hensynet bak reglene om rettferdig rettergang er å sikre siktede visse

²⁶ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

minimumsrettigheter i forbindelse med saksavviklingen. Dette er *rettigheter* siktede har krav på, men siktede har ingen plikt til å benytte seg av disse. Plea bargaining innebærer at siktede fraskriver seg retten til ordinær domstolsbehandling og de rettighetene det medfører.²⁷ Dersom tiltalte velger å inngå en avtale med påtalemyndigheten, må han kunne gjøre det uten at dette bryter med den folkerettslige regel som er gitt for å beskytte vedkommende. Dette antas likevel bare gjelde så langt avtalen inngås av egen fri vilje, og gjennomføringen av avtalen skjer på en ellers betryggende måte.

3.1.3.2 Forbudet mot selvinkriminering

Et annet spørsmål er hvorvidt plea bargaining er i strid med forbudet mot selvinkriminering i S&P artikkel 14 nr. 3 litra g. Selvinkrimineringsforbudet er ikke til hinder for at tiltalte tilstår eller kommer med andre opplysninger som bidrar til egen domfellelse. Det forbudte ligger i det å forlede tiltalte til å tilstå eller komme med opplysning. En del av plea bargaining går ut på at tiltalte helt eller delvis erkjenner skyld for den siktelsen han står overfor. I utgangspunktet avgjør tiltalte selv om han er villig til å komme med en slik skylderkjennelse. Spørsmålet er om ordningen legger opp til en situasjon hvor tiltalte utsettes for press til å komme med en tilståelse eller andre opplysninger som bidrar til egen domfellelse. I så fall vil ordningen kunne være i strid med selvinkrimineringsforbudet.

Problemet med plea bargaining er at tilståelsen eller opplysningene kommer som en motytelse til de mulighetene påtalemyndigheten skisserer i forhandlingene. Avtalen partene forhandler seg frem til, vil ofte fremstå som fordelaktig sammenlignet med det resultat tiltalte risikerer ved å la saken gå som vanlig hovedforhandling. Avtalen kan dermed virke som et fristende tilbud som kan fremkalle en tilståelse eller selvinkriminerende opplysninger hos tiltalte. I tillegg kommer at tiltalte befinner seg i en situasjon hvor han kan føle et visst press til å spille på lag med påtalemyndigheten. Isolert sett kan dette kanskje være i strid med selvinkrimineringsforbudet, men i et større perspektiv vil det

²⁷ Skaflem, op. cit. , s. 310

neppe være tilfellet. Det må også tas i betraktning at tiltalte underveis i forhandlingene, vil være klar over hva han kan oppnå mot å komme med en tilståelse eller opplysninger om andre. Det er ikke slik at påtalemyndigheten forespeiler tiltalte løfter som ikke vil bli overholdt. På bakgrunn av forhandlingene vil tiltalte vurdere om han vil inngå en avtale eller ikke. En forutsetning for at tiltalte skal være villig til å inngå noen avtale, er at tiltalte tror resultatet av en avtale vil være bedre enn resultatet uten. Når en avtale antas å føre til et slikt utfall kan den vanskelig sies å stride imot selvinkrimineringsforbudet, selv om det innebærer at tiltalte må innrømme skyld. Til støtte for et slikt synspunkt er at tiltalte som regel også vil være representert ved en forsvarer. Forsvareren skal sørge for at en eventuell avtale er frivillig.²⁸

Før selvinkrimineringsforbudet ble norsk lov kom prinsippet til uttrykk gjennom bestemmelser i lovgivningen. Spørsmålet blir om plea bargaining, for å være i overensstemmelse med selvinkrimineringsforbudet, også må være i samsvar med de reglene som forbudet har gjort seg utslag i. En av disse reglene er det såkalte løfteforbudet i strprl. § 92, 2. ledd, 1. punktum som lyder: *”Løfter, uriktige opplysninger, trusler eller tvang må ikke brukes”*. Bestemmelsen gjelder i utgangspunktet rettslige avhør, men omfatter også avhør av mistenkte, jfr. strprl. § 232. I følge straffeprosesslovkomiteens innstilling er bestemmelsen gitt tilsvarende anvendelse på avhør foretatt av politiet.²⁹ Om dette er det gitt utfyllende regler i påtaleinstruksen (påt.instr.) § 8-2, 4. ledd.³⁰ Videre har Kjelby tatt til ordet for at løfteforbudet må gjelde også utenfor avhørssituasjonen, nærmest som et generelt forbud innefor straffeprosessen.³¹ Synspunktet bygger på uttalelser i

²⁸ Den frivilligheten det er snakk om her, er at tiltalte slipper å føle et press fra påtalemyndigheten til å komme med en skylderkjennelse. En annen sak er at forsvareren selv kan legge et visst press på tiltalte ved å gi uttrykk for å ha fått i stand en god avtale. Denne typen press vil neppe være i strid med selvinkrimineringsforbudet ettersom forsvareren skal søke å ivareta tiltaltes interesser.

²⁹ Straffeprosesslovkomiteens innstilling, 1969, s. 189, 1. spalte.

³⁰ Forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten

³¹ Kjelby, op.cit. s. 238

straffelovprosesskomiteens innstilling om at strprl. § 92 ble inntatt ”*som et program for norsk rettergang*”.³² Løfteforbudets anvendelsesområde overlapper i stor grad med området for plea bargaining. Spørsmålet er om plea bargaining og løfteforbudet er i strid med hverandre. Det er åpenbart at plea bargaining innebærer bruk av løfter fra påtalemyndighetens side. Ordningen vil således være i strid med ordlyden i strprl. § 92, 2. ledd. På den andre siden vil løfteforbudet og plea bargaining ivareta så ulike hensyn, at de ikke vil stå i motsetning til hverandre. Hensynet bak løfteforbudet i strprl. § 92, 2. ledd er å hindre at det gis løfter som forleder siktede til selvinkriminering.³³ Ved plea bargaining har løftene mer preg av et tilbud til siktede, om å komme bedre ut av situasjonen, se forrige avsnitt. Til tross for at plea bargaining innebærer løfter, leder ordningen ikke til selvinkriminering slik løfteforbudet i strprl. § 92, 2. ledd prøver å hindre. På denne bakgrunn finner Kjelby at løfteforbudet i strprl. § 92, 2. ledd og påt.instr. § 8-2, 4. ledd ”*ikke bør tolkes slik at det stenger for å gi siktede løfter om fordeler som ledd i et prosessuelt forlik*”.

Et ytterligere argument for at plea bargaining ikke bryter med folkeretten er at ordningen allerede er utbredt i mange av de sentrale landene som er underlagt de samme folkerettslige forpliktelser som Norge, for eksempel England og Tyskland.³⁴ Situasjonen kunne neppe vært slik dersom plea bargaining hadde vært folkerettsstridig.³⁵

3.2 Bruk av plea bargaining i norsk rett

Selv om det er uenighet med hensyn til plea bargainings rettslige stilling i norsk rett, er det ingen tvil om at forhandlinger mellom påtalemyndigheten og forsvarerne faktisk skjer.

³² Straffeprosesslovkomiteens innstilling, 1969, s. 189, 1. spalte

³³ Kjelby, op. cit. , s. 240

³⁴ Kjelby, op. cit. , s. 234, Ege, Oddvar, *Forlik i straffesaker i tysk straffeprosess*”, Juristkontakt Nr. 3/1994, s. 13

³⁵ Synspunktet finner støtte i den svenske riksåklagarens idékrift – ”Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål – en idéskrift, december 2006, pkt. 7.5.2.

Forhandlinger av denne art har oppstått og utviklet seg gjennom praksis. Dette gjør antakeligvis forhandlingene mindre synlige og mindre brukt, enn dersom ordningen hadde vært lovregulert. I en artikkel fra 1992 skriver Skaflem om forhandlingene, at ”de har utviklet seg i det skjulte”.³⁶ Dette kan ikke sies å være beskrivende for dagens situasjon. Rettspraksis fra nyere tid viser at plea bargaining ikke lenger foregår i det skjulte, men at det derimot er stor åpenhet rundt forhandlinger mellom partene. Det vil neppe være riktig å si at det hersker full åpenhet rundt emnet, men det går klart frem av rettspraksis at slike forhandlinger både eksisterer og aksepteres. Det presiseres for ordens skyld at de foreliggende dommer ikke kan si noe om hvor utstrakt bruken av plea bargaining er, men begrenser seg til å vise at plea bargaining forekommer i norsk straffeprosess.

3.2.1 Rettspraksis

Under dette punket gjøres det rede for hvilke holdninger domstolene har til plea bargaining generelt. I den grad rettspraksis sier noe spesielt, vil dette behandles i tilknytning til den aktuelle problemstilling.

Den såkalte ”Baron-saken” (LB-1996-2106) må anses som en forgjenger når det gjelder bruk av plea bargaining i norsk rett. Saken var tidligere pådømt i forhørsretten hvor tiltalte var idømt strengere straff enn det påtalemyndigheten hadde lagt ned påstand om. Tiltalte anså dette som en bristende forutsetning for sin tilståelse og anket til lagmannsretten. Det fremgår av dommen at tiltalte opprinnelig var satt under tiltale for Oslo byrett. Men etter å ha kommet med en uforbeholden tilståelse gikk saken i stedet for forhørsretten. Siktelsen som ble lagt til grunn i forhørsretten, var ”*mindre omfattende*” enn tiltalen for byretten. Selv om ikke det kommer uttrykkelig frem i dommen, oppfattes situasjonen slik at tiltalte etter forhandlinger med påtalemyndigheten gikk med på å tilstå mot at påtalemyndigheten la ned en lavere straffepåstand. Det er usikkert hvorvidt påtalemyndigheten også nedsubsumerte det straffbare forholdet. Slik det fremgår av ordlyden i dommen, jf. ”*en noe*

³⁶ Skaflem, op. cit. , s. 309

mindre omfattende siktelse ble utferdiget”, kan det virke som om dette var tilfellet.

Lagmannsretten kom i sitt resultat til en lavere straff enn forhørsretten.³⁷ I begrunnelsen for straffutmålingen nevnes det ikke noe om plea bargaining. Når retten likevel satte ned straffen i overensstemmelse med det som antas å ha vært påtalemyndighetens påstand for forhørsretten, må dette tolkes som et uttrykk for å innrømme lemping av straff på grunnlag av en antatt avtale mellom påtalemyndigheten og siktede. Dommen er ikke den tydeligste, men er likevel påberopt i en rekke senere dommer, jf. LA-2001-641, LA-2005-170749 og RG-2002-88 og LB-2001-2430.

Særlig viktig er nok dommen i LB-2001-2430 som har blitt den store gjengangeren i senere rettspraksis. Saken gjaldt anke etter at tiltalte i byretten ble idømt strengere straff enn påstanden fra påtalemyndighetens side. Under straffutmålingen fant lagmannsretten den fastsatte straffen for streng blant annet *”på bakgrunn av den forståelse som gjorde seg gjeldende mellom påtalemyndigheten og forsvareren”*. Lagmannsretten støtter seg videre på forsvarerens synspunkt når han anfører *”at til tross for at et formalisert ”plea-bargain”-opplegg ikke finnes i norsk straffeprosess, blir dette allikevel i en viss utstrekning praktisert, og at domstolene bør ta hensyn til denne form for kontakt mellom påtalemyndigheten og forsvareren”*. Dommen illustrerer at retten aksepterer og vektlegger de forhandlingene som finner sted. Rettens synspunkt er gjentatt i en rekke senere dommer, jf. LA-2006-136993, LA-2005-170749, LA-2001-641, LG-2004-35389 og TOSLO-2002-6277.

LB-2005-182283 henviser også til LB-2001-2430, men går lenger i å vektlegge plea bargaining ved å fremheve *”viktigheten av at domstolene ikke undergraver fornuftige og ønskede resultater av forhandlinger mellom forsvarer og påtalemyndighet angående skyldspørsmålet”*. Som nevnt tidligere vil plea bargaining lett undergrave domstolenes suverenitet, men i denne saken ser det ut til at hensynet til påtalemyndighetens autoritet

³⁷ Ved lagmannsrettens behandling la påtalemyndigheten ned straffepåstand i tråd med forhørsrettens dom, altså høyere enn straffpåstanden for forhørsretten. Denne påstanden ble ikke fulgt av lagmannsretten.

også veier tungt. Dette hensynet er også understreket i LF-2006-104422. Lagmannsretten omtaler først forhandlingene i saken som et *”prisverdig initiativ”* på et område hvor man befinner seg i *”en foreløpig og utprøvende fase”*. Videre uttales det: *”Å skulle binde retten ved straffetilsagn er så langt ingen aktuell problemstilling, men det er samtidig av grunnleggende betydning for tilliten til de rettshåndhevende myndigheter, herunder påtalemyndighetens autoritet, at påtalemyndighetens avtaler og tilsagn ikke uten videre blir neglisjert av domstolene”*.

Foreliggende rettspraksis viser at domstolene vil være tilbakeholdne med å sette tilside avtaler mellom påtalemyndighet og siktede. Men det hender også at domstolen går en annen vei. En dom som viser at retten ikke føler seg bundet av at påtalemyndighetens tilsagn om straff, er Gulating lagmannsretts dom av 15. februar 2007 i Nokas-saken (LG-2006-64391). En av aktorats påstander om 3 års fengsel hvorav 2 år og 6 måneder var betinget, ble ikke fulgt av retten, som dømte tiltalte til tre års ubetinget fengsel. Det fremgår riktignok ikke noe sted, annet enn i media, at det har foreligget en avtale mellom påtalemyndigheten og tiltalte.³⁸ I avgjørelsen av straffespørsmålet delte retten seg. I begrunnelsen heter det *”Flertallet bemerker særskilt, siden aktor la ned påstand om en deldom med kun 6 måneder ubetinget, at selv om det foreligger skylderkjennelse, og selv om L har opplyst saken, og ved sin forklaring har styrket bevisbildet for flere av de øvrige tiltalte, så kan det vanskelig forsvares, enten man ser på rettspraksis eller forarbeider, å gjøre en så stor del av straffen betinget som påstått av aktor”*. Tiltalte har anket saken til Høyesterett. Det gjenstår å se om den angivelige avtalen vil komme frem i neste ankebehandling slik at vår øverste domstol kan ta stilling til spørsmålet om plea bargaining.

3.2.2 Andre kilder

I tillegg til det som fremgår av rettspraksis, er det grunn til å tro at forhandlinger mellom påtalemyndighet og forsvarer forekommer i større grad enn det som fremgår av

³⁸ Hanssen, Inge D., *Høyesterett neste stopp*, Aftenposten.no, publisert 16.02.07

domspremissene. Avisene skriver ikke sjelden om forhandlinger og avtaler mellom påtalemyndighet og forsvarer for siktede. I den berømte Munch-saken ble det i media spekulert i om påtalemyndigheten hadde inngått en avtale om å henlegge straffbare forhold som vederlag for informasjon. Riksadvokat Tor-Aksel Busch avviser i en egen pressemelding at det er gitt noen ”belønning i form av henleggelser for ellers straffbare forhold”.³⁹ Samtidig henviser han til Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2000 om nærmere retningslinjer for bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder, som han påpeker blir etterlevd.⁴⁰ Riksadvokatens uttalelse synes ikke å utelukke at det i den aktuelle sak, kan ha forekommet en avtale om belønning som vederlag for informasjon, men i en annen form enn den riksadvokaten uttrykkelig avviser. I følge rundskrivet vil lavere straffepåstand være en ordinær belønning som det er anledning for påtalemyndigheten å gi.⁴¹ Den nøkterne uttalelsen gir grunn til å tro at det har forekommet plea bargaining i form av lavere straffepåstand i denne saken. Et annet eksempel er medias dekning av ankebehandlingen i Nokas-saken hvor det hevdes at forsvarer Tor Kjærvik, på vegne av tiltalte Thomas Oscar Ingebrigtsen, skal ha inngått avtale med aktoratet i saken, se pkt. 3.2.1.⁴²

Det er usikkert i hvor lang tid forhandlinger av denne typen har foregått. Plea bargaining kan muligens ha forekommet i en sak som pågikk under siste halvdel av 1980-tallet. Saken er omtalt i en biografi om John Fredriksen.⁴³ Saken gjaldt skipsreder John Fredriksen, som sammen med ledelsen i selskapet Marine Management og 37 andre sjøfolk, stod tiltalt for

³⁹ Riksadvokat Busch, Tor-Aksel, *Tilbakeføring av Munch-maleriene – pressemelding*, 9. januar 2007, Rundskriv fra Riksadvokaten nr 2/2000, *Vederlag til poitiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode*, s. 1 og 3

⁴⁰ Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 2/2000, *Vederlag til poitiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode*, pkt. 3

⁴¹ Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 2/2000, *Vederlag til poitiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode*, pkt. 3

⁴² Hanssen, op.cit.

⁴³ Hauge m.fl. , *Storeulv – en uautorisert biografi om John Fredriksen*, Gyldendal Pocket 2006, s. 124-171

grovt oljetyveri, forsikringsbedrageri, brudd på regnskapsloven, samt for å ha satt andres liv i fare ved å bruke eksplosjonsfarlig olje som råstoff. Etterforskning av saken ble satt i gang etter en mistanke fra sjøforsikringsselskapet Gard om såkalt *sweeping*. Direkte oversatt betyr ordet å feie eller sope. Sjøfolkene skulle angivelig ha tappet råolje av lasten for deretter å bruke dette som drivstoff. Igjen stod forsikringsselskapet som måtte dekke ”tapet”. Torsdag 5. juni 1986 slo politiet til mot Marine Managements lokaler. Derfra fulgte varetektsfengsling av selskapets ledelse og etter hvert også Fredriksen selv. De involverte i saken innrømmet å ha sweepet råolje fra tankene for å bruke til drivstoff, men nektet samtidig for at dette var ulovlig. Kontakt med utenlandsk politi via Interpol skaffet politiet dokumenter som avslørte systematisk tapping av råolje på flere av selskapets tankskip. Sweeping-listene inneholdt opplysninger om hvilke skip det gjaldt, hvor turen gikk, og hvor mye olje som var brukt. Blant dokumentene fant man også utførlige regnskap over sjøoffiserenes belønning for å pumpe olje fra lasterommet. Etterforskningen ble avsluttet og påtalemyndigheten ventet på at saken skulle berammes. Tiltalebeslutningen forelå den 20. november 1986. I størrelsesorden gjaldt den oljetyveri for omlag 58 millioner kroner samt forsikringsbedrageri for 800 000 dollar. 37 av sjøfolkene hadde tilstått etter råd fra sine forsvarere om dom i forhørsrett. For Fredriksen og resten av ledelsen i Marine Management ville dom mot deres ansatte redusere muligheten for frifinnelse eller forlik. Fredriksens forsvarere fikk etter hvert sjøfolkene til å snu. Tilståelsene ble trukket tilbake en etter en. Sjøfolkene oppretthold forklaringene, men erkjente ikke lenger skyld. Forklaringene med tilståelser fra sjøfolkene var korte og upresise. Saken ble første gang utsatt som følge av mangelfulle og dårlige saksforberedelser. Deretter fulgte flere utsettelse etter krav fra forsvarerne som ble beskyldt for å hale ut saken. Begrunnelsen var krav om oversettelse av dokumenter av hensyn til korrekt saksgang, deretter at det heftet alvorlige feil ved oversettelsen, og senere fordi forsvaret krevde vitneavhør blant annet av personer som politiet betegnet som ”viktige”. Flere av disse personene var utenlandske statsborgere, noe som vanskeliggjorde avhør. Den 30. mai 1989 ble vitneavhørene i utlandet nok en gang utsatt til september på grunn av forsvarernes avtalebøker. Underveis hadde Fredriksens forsvarer, høyesterettsadvokat Arne Meltvedt, stadig uformell kontakt med ledelsen i politiet. Etter

hvert som vitneavhørene i utlandet nærmet seg, nærmet det seg også et mulig forlik i saken. I hemmelige samtaler mellom Arne Meltvedt og førstestatsadvokat Anstein Gjengedal kom man til at saken måtte løses med bot av en viss størrelse. Uenigheten gjaldt hva Fredriksen skulle bøtelegges for. Forhandlinger førte til en avtale om at Fredriksen måtte godta et forelegg på to millioner kroner for å ha satt mannskapets liv i fare ved å bruke olje fra lasten som drivstoff. Til gjengjeld ville påtalemyndigheten droppe tiltalens punkter om grovt oljetyveri, forsikringsbedrageri og brudd på regnskapsloven. Samtidig skulle saken mot de øvrige tiltalte henlegges. Den 8. september 1989 ble avtalen undertegnet av John Fredriksen, Arne Meltvedt og Anstein Gjengedal. Saken ble dermed avsluttet tre dager før vitneavhørene i utlandet skulle starte i London.

Det er ingen tvil om at forhandlingene og den påfølgende avtalen i Fredriksen-saken innebar plea bargaining. Prosessøkonomiske hensyn må særlig kunne sies å ha hatt betydning for løsningen, det gjenstod fortsatt et omfattende etterforskningsarbeid i saken. Påtalemyndigheten innså etter hvert at saken ville trekke ut i tid og at utfallet ikke lenger var like sikkert som man tidligere hadde forestilt seg. For Fredriksen sin del ville det være en stor personlig og økonomisk belastning om saken trakk ut i tid. Avtalen gjorde at begge parter så sitt snitt til å komme ut av saken, uten at det så ut som om noen av partene hadde tapt. Saken tjener som et tidlig eksempel på plea bargaining i norsk rett.

3.3 Beslektede situasjoner og typetilfeller av plea bargaining

Under dette punktet behandles ulike situasjoner med ulik tilknytning til plea bargaining. Først omtales to situasjoner som har fellestrekk med plea bargaining, jf. pkt. 3.3.1 og 3.3.2. Disse er tatt med fordi de kan belyse ordningen ut i fra andre sammenhenger enn typetilfellene. Deretter behandles ulike typetilfeller av plea bargaining i tilknytning til etterforskningen. Problemstillingen som går igjen i disse punktene gjelder påtalemyndighetens forhandlingskompetanse, nærmere bestemt hva påtalemyndigheten kan gi i motytelse for å oppnå at siktede kommer med en tilståelse eller andre opplysninger.

3.3.1 Tilståelsesrabatt og tilståelsesdom

Ved plea bargaining vil tilståelsen komme som en motytelse til påtalemyndighetens ytelse. Ofte vil imidlertid situasjonen være slik, at påtalemyndigheten ikke vil være villig til å tilby siktede noe som helst for en tilståelse. Da vil reglene om tilståelsesrabatt og tilståelsesdom kunne motivere siktede til å komme med en tilståelse.

En tilståelse fra siktede vil i likhet med plea bargaining kunne gi strafferabatt etter straffeloven (strl.) § 59, 2. ledd.⁴⁴ Bestemmelsen ble innført i lovgivingen i 2. mars 2001 og var ment som et insitament for tiltalte til å tilstå.⁴⁵ Når det ettertid viser seg at antall tilståelsessaker ikke har hatt den økning lovgiver skulle ønske⁴⁶ kan det skyldes flere forhold. Usikkerhet med hensyn til utfallet er særlig anført som et av de forholdene som gjør at regelen ikke har fått sin tilsiktede virkning. Grunnen til denne usikkerheten ligger i at siktede ikke har noen garanti for at en tilståelse vil gi redusert straff. I motsetning til plea bargaining er det opp til retten å avgjøre *om* strafferabatt skal gis, og eventuelt *hvor stor* rabatten skal være.⁴⁷ Tilståelsesrabatt vil kunne føre til det samme resultatet som ved plea bargaining, forskjellen er at strafferabatten kommer som følge av tilståelsen, og ikke omvendt som ved plea bargaining. Plea bargaining vil fremstå som en slags forlengelse av strl. § 59, 2. ledd i det den gir siktede sikkerhet for hvor stor strafferabatt en tilståelse vil gi.

I følge strprl. § 248 kan retten under nærmere bestemte vilkår avsi tilståelsesdom i de tilfellene det foreligger en tilståelse fra siktede. I likhet med plea bargaining er tilståelsesdom et forenklet rettegangsinstitutt hvor hovedforhandling kan utelates. Det kan være ønskelig for siktede å få saken avgjort ved tilståelsesdom fordi vedkommende slipper

⁴⁴ Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10

⁴⁵ Strafferabatt som følge av tilståelse innebar ikke noe nytt, men var en kodifisering av norsk rett med det formål å øke antall tilståelser.

⁴⁶ Domstoladministrasjonen februar 2007, *Tilståelsesrabatt – En oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004*, kap. 5

⁴⁷ Dette er i tråd med maktfordelingsprinsippet om domstolen som det dømmende organ.

den påkjenning det er å gå igjennom en full hovedforhandling med bevisførsel og vitneavhør. Videre vil saken bli raskere avgjort og muligens unngå publisitet.

3.3.2 Forelegg – bot eller inndragning

Forelegg er et tilbud fra påtalemyndigheten til siktede om å gjøre opp for seg uten at saken forelegges retten. I de fleste tilfellene gis siktede et tilbud om å betale en bot.

Påtalemyndigheten kan også bestemme at siktede må tåle inndragning. Ofte vil inndragning pålegges i tillegg til bot. Påtalemyndigheten utferdiger forelegget som fastsetter botens størrelse og/eller omfanget av inndragningen. Deretter er det opp til siktede om han ønsker å vedta forelegget. Gjør han det vil forelegget få samme virkning som en dom. Ordningen gjør det mulig for påtalemyndigheten og en eventuell forsvarer å utveksle opplysninger om hvor langt hver av partene er villige til å strekke seg for at siktede skal vedta et forelegg. Dette minner om forhandlingene ved plea bargaining.⁴⁸ Siktetes vedtakelse vil langt på vei få den samme rollen som en tilståelse. Forsøk på å komme til enighet kan tone seg noe annerledes avhengig av hva slags type forelegg det er snakk om.

Dersom påtalemyndigheten bestemmer seg for å ilegge bot i stedet for å reise sak, vil forhandlingene dreie seg om botens størrelse. Utgangspunktet er at påtalemyndigheten står fritt til å kunne forhandle om botens størrelse. Begrensningen ligger i at det ofte vil være standardiserte takster eller intervaller som påtalemyndigheten i utgangspunktet vil følge eller holde seg innenfor. Et typisk eksempel er forelegg for fartsovertredelser. I slike tilfeller vil botens størrelse være mer eller mindre forhåndsbestemt. Påtalemyndigheten må holde seg innefor de fastsatte rammene, men er ofte gitt et slingringsmonn for å kunne korrigere botens størrelse ut i fra øvrige forhold. Når botens størrelse bestemmes etter instruks, og forskrifter som ved forenklet forelegg, er det ut i fra tanken om at like handlinger skal gi lik straff.

⁴⁸ Plea bargaining innebærer at det foretas en etterfølgende rettsbehandling

Inndragning vil ofte komme i tillegg til den bot siktede er pålagt å betale. I slike tilfeller er det særlig to spørsmål som blir gjenstand for forhandlinger. For det første *om* inndragning bør skje, og for det andre *omfanget* av inndragningen. Forekomsten av denne type forhandlinger vil kunne tenkes å avhenge av hva inndragningen gjelder.

Forhandlingsmulighetene er ofte begrenset av direktiver og retningslinjer. Et eksempel er inndragning som gjelder tap av førerkort. Her vil den såkalte ”tapsforskriften” fra Justisdepartementet gi utførlige retningslinjer for fastsettelse av tap av førerkort.⁴⁹ I tillegg gir politidirektoratets instruks om håndheving i førerkortsaker anvisninger på når førerkort skal inndras.⁵⁰ Særlig forskriften levner lite rom for forhandlinger, forhandlinger kan være utelukket for eksempel av hensyn til trafikksikkerhet. Også her står hensynet til likhet sterkt. I andre sammenhenger kan det tenkes at det er *forhandlingsviljen* som ikke er tilstede. Ved inndragning av vinning som skriver seg fra en straffbar handling, vil det som regel ikke foreligge noen forhandlingsvilje fra politiets side. Hensynet til allmennhetens rettsfølelse og handlingens straffverdighet støtter en slik holdning.

Underveis i forhandlingene vil påtalemyndigheten kunne legge et press på siktede til å vedta forelegget. Dette gjøres ved å gi uttrykk for at det vil vente en skjerpet tiltale med strengere straffepåstand dersom siktede ikke vedtar og saken havner i retten.

Påtalemyndighetens adgang til å gi opplysninger om alternativene til forelegg er drøftet i Rt. 1995 s. 1922, ”Bølgepapp II”. Saken gjaldt saksbehandlingsfeil på bakgrunn av ugyldighet og inhabilitet. Fire selskaper og tre direktører stod tiltalt for ulovlig prissamarbeid. Forsvarerne i saken gjorde gjeldende at tiltalebeslutningen som ble forelagt byretten var ugyldig, og krevde på dette grunnlag at byrettens dom ble opphevet.

Bakgrunnen for ugyldighetsinnsigelsene gjaldt inhabilitet og usaklige hensyn som følge av tidligere forhandlinger i saken. Før byrettens behandling hadde aktor i samtale med forsvarerne tilbudt saken avgjort ved forelegg. Forelegget var begrenset til bøter for selskapene. For det tilfellet selskapene vedtok forelegget, ville det ikke følge noen mer

⁴⁹ Justisdepartementets ”Forskrift om tap av retten til å føre motorvogn m.v.” av 19. desember 2003 nr. 1660

⁵⁰ Politidirektoratets rundskriv 2007/001 ”Ny håndhevingsinstruks i førerkortsaker m.v.” av 9. februar 2007.

omfattende tiltale fra aktoratets side. Samtidig varslet aktor om hva de tiltalte hadde i vente dersom forelegget ikke ble vedtatt. Påstandene ved en eventuell tiltale ville være høyere bøter for selskapene, inndragning av vinning og tiltale mot selskapets direktører. Selskapene vedtok ikke foreleggene. Tiltale ble som varslet tatt ut for byretten, som dømte de tiltalte i henhold til tiltalen. Forsvarerne hevdet at aktoratet på bakgrunn av forhandlingene og det avslåtte forelegget ikke lenger kunne utøve sin rolle som fri og uavhengig påtalemyndighet, og at dette måtte være en saksbehandlingsfeil som ledet til at tiltalen var ugyldig. Forsvarerne fikk ikke medhold. Forhandlingene gikk likevel ikke ubemerket hen. I sin begrunnelse gir Høyesterett nærmest som et obiter dictum en generell uttalelse om forhandlinger av denne art. Dette er kommet til uttrykk øverst på side 1925 hvor førstvoterende Aarbakke viser til nødvendigheten av at påtalemyndigheten kan gi informasjon om alternativene til vedtakelse av forelegg. Videre peker han på de prosessøkonomiske hensynene som taler for bruken av slike forhandlinger. Førstvoterende avslutter med å si; *De nærmere grenser for påtalemyndighetens og eventuelt forsvarerens adgang til å kunne diskutere innholdet av et forelegg opp mot en alternativ tiltale, fortjener overveielser på prinsipielt grunnlag.* Uttalelsen kan ikke oppfattes annerledes enn en oppfordring til lovgiver om å drøfte hvorvidt det foreligger en adgang for partene til å inngå forhandlinger om et eventuelt forelegg. I mellomtiden kan det se ut som om Høyesterett ved denne avgjørelsen legitimerer bruk av forhandlinger ved forelegg. Små justeringer kan være avgjørende for om forelegget vedtas. Det ligger en prosessøkonomisk besparelse i at partene forhører seg slik at påtalemyndigheten slipper å utferdige et forelegg som ikke blir vedtatt.

Forhandlingssituasjonen ved utferdigelse av forelegg har som nevnt store likhetstrekk med plea bargaining. Forskjellen ligger i straffen det forhandles om, forelegg kan nemlig bare utferdiges i mindre straffesaker. Forelegg er en mildere straffart enn de straffarter som vanligvis er gjenstand for forhandlinger ved plea bargaining.

Tidsmessig vil et tilbud om forelegg komme før en tiltale. Dersom forhandlingene ikke fører frem og forelegget ikke blir vedtatt, kan det i teorien fortsettes å forhandle om tiltalen.

Men i virkeligheten vil det antakeligvis ikke være mye forhandlingsvilje igjen hos påtalemyndigheten. Dessuten vil det i tillegg undergrave forhandlingene om et forelegg hvis man skulle få en ny sjanse av påtalemyndigheten hvis man ikke vedtar.

3.3.3 Varetektsfengsling

Ved spørsmål om bruk av varetektsfengsling forekommer det at politiet samtaler med siktede om virkningene av at siktede kommer med en tilståelse. Adgangen til å gi slike opplysninger er ikke uproblematisk. Spørsmålet er i hvilken grad politiet kan forhandle med siktede om løslatelse. Et eksempel kan være at politiet opplyser siktede om at man ikke vil begjære varetektsfengsling dersom siktede tilstår. En slik opplysning vil ikke kunne brukes dersom det ikke foreligger fengslingsgrunnlag, det vil være en uriktig opplysning i strid med strprl. § 92, 2. ledd.⁵¹ I de tilfellene hvor det foreligger fengslingsgrunnlag, og politiet har til hensikt å begjære fengsling, vil opplysningen være en reell opplysning dersom grunnlaget for fengsling bortfaller ved en tilståelse. Men en tilståelse vil ikke alltid føre til løslatelse, jf. påt.instr. § 8-2, 4. ledd, siste punktum. Dette vil være en risiko som reduserer motivet for siktede til å tilstå. For siktede vil løslatelse være av stor betydning. Et løfte om ikke å begjære varetektsfengsling vil derfor kunne gi siktede en god grunn til å komme med en tilståelse. I realiteten vil et slikt løfte være å bruke varetektsfengsling som et pressmiddel for å oppnå en tilståelse. Riksadvokaten har i rundskriv nr. 4/2006 under punkt II gitt klart uttrykk forfølgende: *”varetekt og restriksjonar i samband med varetekt skal ikkje i noko høve nyttast som press for å få den sikta til å forklare seg i ein særskild retning [...]”*.⁵² Uttalelsen er en videreføring av riksadvokatens mer generelle uttalelse om politiets adgang til å gi vederlag for opplysninger, jf. Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2000 pkt.3 som sier at *”løslatelse fra*

⁵¹ Kjelby, op. cit. , s. 242

⁵² Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 4/2006, *Varetekt*, pkt. II

*varetekt eller opphevelse av restriksjoner kan ikke benyttes som vederlag for opplysninger”.*⁵³

Hvorvidt løslatelse som vederlag mot en tilståelse eller opplysninger om andre bør tillates kan for øvrig avhenge noe av de nærmere omstendighetene rundt situasjonen og av hvordan opplysningen blir gitt. Straffeprosesslovkomiteen har gitt uttrykk for at dersom initiativet kommer fra siktede kan det ikke være kritikkverdig å gi en reell opplysning om eventuelle virkninger av en tilståelse eller opplysninger.

3.3.4 Unnlatelse av etterforskning etter straffeprosessloven

Politiet har ingen alminnelig etterforskningsplikt når det gjelder straffbare handlinger, med mindre det følger av grunner som nærmere angitt i strprl. § 224 og påt. instr. § 7-4.⁵⁴ I følge bestemmelsene skal *”etterforskning [...] foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som bør undersøkes av politiet”*. Ved avgjørelsen av om politiet skal iverksette etterforskning kan det oppstå en forhandlingssituasjon. Det kan tenkes at mistenkte eller siktede sitter inne med opplysninger om en medskyldig i saken. Spørsmålet blir hvorvidt politiet i bytte mot slike opplysninger kan love å unnlate videre etterforskning. Det er lite praktisk å drøfte spørsmålet i forhold til en tilståelse ettersom en tilståelse som regel vil tilsi en etterforskningsplikt eller føre til at det ikke vil være noe behov for en etterforskning. Etterforskningsplikten er skjønnsmessig utformet, jf. ”rimelig grunn”. En eventuell forhandlingsadgang vedrørende unnlatelse av etterforskning, kan tenkes å være forskjellig ettersom det foreligger etterforskningsplikt eller ikke. Det vil være mer betenkelig å tillate politiet å forhandle i de tilfellene hvor det foreligger etterforskningsplikt, enn i de tilfellene hvor det ikke foreligger en slik plikt. Resultatet vil fort kunne bli at det foreligger en uriktig opplysning, jfr. løfteforbudet i strprl. §92, 2. ledd.

⁵³ Rundskriv fra Riksadvokatens nr. 2/2000 *Vederlag til politiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode*, pkt. 3

⁵⁴ Hov, op. cit. , s. 44

3.3.5 Henleggelse

Henleggelse kan skje på flere grunnlag.⁵⁵ Straffeprosessloven nevner blant annet henleggelse fordi "*straff ikke kan anvendes på forholdet*" eller på grunn av "*bevisets stilling*", jf. strprl. §§ 64, 73 (1) og 74 (1). En annen henleggingsgrunn er at de prosessuelle vilkårene ikke er tilstede, for eksempel at nødvendig påtalebegjæring ikke foreligger, jf. strprl. § 72 (2). I tillegg til disse lovbestemte henleggingsgrunnlagene forutsetter påtaleinstruksen at en anmeldelse mot offentlig tjenestemann i politi og påtalemyndighet kan henlegges hvis den er "*åpenbar grunnløs*", jf. påt.instr. § 34-5 (4). Også påbegynt etterforskning kan innstilles når det ikke foreligger grunn til å fortsette den, jf. påt.instr. § 17-1. Spørsmålet er om den henleggingsadgangen som følger av straffeprosesslovens regler og påtaleinstruksen er uttømmende, eller om det kan tenkes henleggelse på andre grunnlag, i dette tilfellet som vederlag i forhandlinger med siktede. Påtalemyndigheten kan forhandle med siktede om å henlegge saken mot at siktede kommer med en tilståelse eller opplysninger om andre. Oppfatningen i teorien har vært at den lovbestemte henleggingsadgangen ikke er uttømmende.⁵⁶ I praksis henlegges saker av prosessøkonomiske grunner, for eksempel har manglende etterforskningskapasitet ofte vært ført inn under bestemmelsen i påt.instr. § 17-1 som grunnlag for henleggelse.⁵⁷ Også andre ulovfestede henleggingsgrunner har vært anført. I tillegg til en rekke koder i STRASAK⁵⁸ viser Hov til henleggingsgrunner som "manglende saksbehandlingskapasitet" og "ro og fred".⁵⁹ Selv om det i praksis synes å eksistere en nokså vid adgang til henleggelse på ulovfestet grunnlag, kan det være andre hindringer i påtalemyndighetens henleggingsadgang. Et tilfelle kan være straffeloven § 77 som lyder: "*Straffbare*

⁵⁵ Hov, op. cit. , s. 95 flg.

⁵⁶ Hov, op. cit. , s. 97

⁵⁷ Hov, op. cit. , s. 95

⁵⁸ Straffesaksregister som inneholder en rekke koder som skal benyttes ved ulike henleggingsgrunner.

⁵⁹ Hov, op. cit. , s. 102-104

Handlinger er offentlig Paatale undergivet, medmindre noget modsat er bestemt". Den alminnelige oppfatningen i juridisk teori har vært at det foreligger en plikt til å forfølge straffbare handlinger på en eller annen måte.⁶⁰ Hov tar likevel et forbehold når han legger til grunn en forståelse om, atplikten ikke rekker lenger enn at påtalemyndigheten må ha en viss kompetanse til å henlegge saker ut fra hensiktsmessighetsgrunner.⁶¹ Men dette forstås som et så snevert unntak at det ikke vil omfatte henleggelse som vederlag i forhandlinger med siktede. En forfølgingsplikt etter strl. § 77 vil dermed kunne hindre påtalemyndigheten i å henlegge straffesaken som vederlag i forhandlinger med siktede. For de tilfellene hvor det ikke foreligger noen forfølgingsplikt, taler en vid adgang til henleggelse på ulovfestet grunnlag for at henleggelse som vederlag i forhandlinger med siktede også bør være et lovlig henleggelsesgrunnlag. Til støtte for et slikt synspunkt er at begrunnelsen for å tillate henleggelse som vederlag ved forhandlinger, er den samme som ved henleggelse av prosessøkonomiske grunner, nemlig manglede etterforskningskapasitet. Det avgjørende er likevel Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2000 pkt. 3 hvor det heter: *"Straffbare forhold skal ikke henlegges [...] som vederlag for informasjon"*. Heller ikke rettspraksis gir adgang til å henlegge en sak som motytelse for informasjon. I Rt. 1994 s. 1139 gjaldt spørsmålet om en politiforklaring siktede hadde gitt i en annen straffesak kunne leses opp. Fra siktedes hold ble det hevdet at forklaringen var gitt under løfte om amnesti, og at opplesning av den grunn måtte avvises, jf. strprl. § 290. I sin vurdering av om det heftet feil ved avhøret forklaringen ble gitt under uttaler Høyesterett: *"det vil være i strid med straffeprosesslovens § 92 annet ledd dersom den som avhøres av politiet får et løfte om at det ikke vil bli reagert strafferettslig overfor han for forhold han forklarer seg om i avhøret"*. Forholdsmessighetsbetraktninger vil også tilsi en slik løsning. En tilståelse vil ha liten verdi for påtalemyndigheten sammenlignet med verdien av en henleggelse for siktede. Det er først når tilståelsen vil ha betydning for etterforskningen at den egentlig vil ha noen verdi.

⁶⁰ Hov, op. cit. , s. 97-98

⁶¹ Hov, op. cit. , s. 98

3.3.6 Påtaleunntatelse

I kraft av opportunitetsprinsippet har påtalemyndigheten ingen påtaleplikt selv om den skulle anse en straffbar handling tilstrekkelig bevist. Selv om det ikke skjer noen forfølgning for domstolene, vil en påtaleunntatelse innebære skyldkonstatering.

Påtaleunntatelse kan skje av prosessøkonomiske grunner, jf. strprl. § 70, og av kriminalpolitiske grunner, jf. strprl. § 69. Spørsmålet er om påtalemyndigheten også kan love påtaleunntatelse som vederlag mot at siktede kommer med en tilståelse eller opplysninger om andre. Det må være klart at påtaleunntatelse ikke kan brukes som løfte dersom påtalemyndigheten ikke ville ha bevis nok til å straffeforfølge saken, jf. uriktige opplysninger i § 92, 2. ledd. Påtalemyndigheten kan ikke i håp om å få en tilståelse eller andre opplysninger late som om det foreligger tilstrekkelig grunnlag for påtale. Igjen vil rundskriv nr. 2/2000 være retningsangivende, se tidligere. I praksis har Høyesteretts kjæremålsutvalg kommet til at det ikke kan gis påtaleunntatelse for å fremtvinge en forklaring, jf. Rt. 1930 s. 344. Selv om et løfte om påtaleunntatelse, i vårt øyemed bare vil kunne *fremkalle* og ikke *fremtvinge* en tilståelse eller opplysninger, vil et lignende synspunkt kunne legges til grunn.

4 Lovfesting av plea bargaining

I september 2006 sendte Justisdepartementets Lovavdeling ut et høringsnotat om ”Hurtigere behandling av straffesaker”. Ett av forslagene som ble fremmet gikk ut på å lovfeste plea bargaining.⁶² Høringsinstansene fikk frist til 5. januar 2007 med å komme med uttalelser. Departementet arbeider for tiden med å fremme en ot.prp. i løpet av året (2007).

4.1 Bakgrunnen for høringsnotatet

Spørsmål omkring plea bargaining har lenge hatt en plass i forarbeidene til straffeloven og straffeprosessloven, uten å ha blitt tildelt noen særlig grad av oppmerksomhet. I NOU 1997:15 omtales plea bargaining i forbindelse med vederlag for opplysninger om straffbare forhold. I utredningen uttaler Metodeutvalget at det ut i fra ”*dagens situasjon [vanskelig kan sees å] finnes noe utbredt behov for slike ordninger*”.⁶³ De samme ordene gjentas i Ot.prp. nr. 64 (1998-1999), også her i forbindelse med vederlag for opplysninger om straffbare forhold.⁶⁴ Departementet ser likevel at det ut i fra et mer langsiktig perspektiv kan ”*være grunn til å se nærmere på spørsmål i tilknytning til plea bargaining*”. Departementet ønsker å avvente praksis før en nærmere utredning.

⁶² Se Høringsnotatets pkt. 11.4

⁶³ NOU 1997:15 *Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet*, pkt. 2.21

⁶⁴ Ot. prp. nr. 64 (1998-1999) *Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v. (etterforskningsmetoder m.v.)*, pkt. 17.3

Først i Innst. O. nr. 3 (1999-2000) ber justiskomiteen departementet om å utrede de prinsipielle spørsmålene plea bargaining reiser.⁶⁵ Den 16. juni 1999 oppnevner Justisdepartementet to arbeidsgrupper som får i oppdrag å se nærmere på saksbehandlingstiden i straffesaker. Arbeidsgruppe I skal se på saksbehandlingstiden i straffesaker i perioden mellom anmeldelse og påtalevedtak i politiet. Arbeidsgruppen avgir sin rapport 20. juni 2000. I Ot.prp. nr 66 (2001-2002) viser departementet til ett av arbeidsgruppens forslag om at utredning omkring plea bargaining settes i gang. Departementet på sin side, vil fortsatt avvente et eventuelt utredningsarbeid til de ser effekten av endringen i straffelovens § 59, 2. ledd.⁶⁶ Departementet er fortsatt avventende i Innst. O. nr. 68 (2001-2002).⁶⁷ Når høringsnotatet endelig foreligger er det på bakgrunn av Stortingets anmodningsvedtak av 4. juni 2004, nr. 395 (2003-2004), hvor det fremgår: ”Stortinget ber Regjeringen utarbeide en samlet tiltakspakke for å redusere straffesaksbehandlingstiden...”. Vedtaket ble truffet på grunnlag av Innst. S. nr. 218 (2003-2004).⁶⁸

4.2 Lovforslaget

Når spørsmålet om plea bargaining endelig har kommet på dagsorden, er det bare i beskjeden grad ordningen nå vurderes lovfestet. Det presiseres at forslaget som er fremmet går ut på at påtalemyndigheten i bytte mot en uforbeholden tilståelse skal kunne gi bindende straffetilsagn om det tilståtte forholdet.⁶⁹ Noen adgang til å nedsubsumere eller å unnlate straffeforfølning er foreløpig ikke aktuelt. Heller ikke opplysninger om andre

⁶⁵ Innst. O. nr. 3 (1999-2000) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v. (etterforskningsmetoder m.v.)*, s. 20.

⁶⁶ Ot. prp. nr 66 (2001-2002) *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.)*, pkt. 2.1 *Hurtigere straffesaksbehandling*.

⁶⁷ Innst. O. nr. 68 (2001-2002) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.)*, pkt. 2,1

⁶⁸ Innst. S. nr. 218 (2003-2004), jf. dok. nr. 8:63 (2003-2004)

⁶⁹ Justisdepartementets høringsnotat, *Hurtigerebehandling av straffesaker*, s. 74

straffbare forhold er nevnt som et mulig forhandlingskort for siktede. Slik det er forutsatt i departementets høringsnotat vil en eventuell lovfesting ikke innebære noen stor endring av rettsstilstanden. Formålet med lovforslaget er å øke andelen av tilståelsessaker som et tiltak i retning hurtigere behandling av straffesaker. Forslaget må ansees som en forlengelse av den ordningen med tilståelsesrabatt vi har hatt i siden innføringen av strl. § 59, 2 ledd.

Forslaget til en ny § 233 a i straffeprosessloven lyder:

Dersom den siktede under etterforskningen gir en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger, kan påtalemyndigheten forplikte seg til å nedlegge en bestemt påstand om straff. Påstanden kan settes under det lavmål som er bestemt, og til en mildere straffart. Påtalemyndighetens tilsagn er ikke bindende dersom den siktede ikke står ved den uforbeholdne tilståelsen under pådømmelsen av saken. Det samme gjelder hvis det viser seg at forholdene var alvorligere enn det siktede har forklart, eller det avdekkes ytterligere straffbare forhold som den siktede står bak.

Domstolen kan ikke idømme strengere straff enn den påstand påtalemyndigheten har forpliktet seg til etter første ledd. Dette gjelder likevel ikke dersom straffen ville innebære et vesentlig avvik fra det som ellers ville blitt idømt. Når det foreligger et bindende tilsagn fra påtalemyndigheten, skal det under enhver omstendighet gjøres et fradrag i straffen for den uforbeholdne tilståelsen.

4.2.1 Tidspunktet

I følge ordlyden omfatter lovforslaget bare situasjonen under etterforskningen. Selv om behovet for forhandlinger antas å være større jo tidligere i saken man befinner seg, er det grunn til å stille spørsmål om ikke forslaget bør utvides til også å gjelde under saksforberedelsen, det vil si tiden mellom utferdigelse av tiltale og frem til hovedforhandling. Som regel avsluttes etterforskningen med at det utferdiges en tiltalebeslutning. På dette tidspunktet vil påtalemyndigheten ha mer kunnskap om saken enn under etterforskningen. Dette vil gjøre den bedre rustet til å forhandle med tiltalte uten å måtte forhaste seg. Etterforskningen kan også fortsette etter at tiltalen er tatt ut. En utvidelse av lovforslaget vil derfor innebære at påtalemyndigheten vil kunne komme i en

bedre forhandlingssituasjon jo lenger tid som går. Ved avtaleinngåelse på et tidlig stadium av etterforskningen øker risikoen for at påtalemyndigheten i mangel av opplysninger inngår avtale på bristende forutsetninger, se pkt. 4.2.6 om virkningene av dette.

For siktede (og etter hvert tiltalte) vil en utvidelse ikke ha like klare fordeler. I utgangspunktet vil siktede kunne føle et visst press fra påtalemyndigheten til å inngå en avtale. Dette presset vil kunne avta noe dersom siktede beholder muligheten til å forhandle også etter at tiltalebeslutningen foreligger. Samtidig vil presset til å inngå en avtale med påtalemyndigheten på et tidlig tidspunkt kunne øke. Siktede vil ha mer å vinne ved å komme med en tidlig tilståelse fordi påtalemyndighetene ikke vil ha samme kunnskap under etterforskningen som etter tiltalebeslutning.

Med den tidsbegrensning som lovforslaget innebærer fraskriver man seg også den prosessøkonomiske gevinsten som ligger i de tilfellene hvor en tilståelse ville kommet i etterkant av tiltalen. I strafferettspleien er det et mål å øke antall tilståelsessaker. Da virker det lite heldig å stenge for muligheter til å kunne forhandle frem tilståelser under saksforberedelsene. Forhandlinger etter at tiltalebeslutningen er utferdiget praktiseres også i USA hvor forhandlingene undertiden foregår så langt frem som i retten.⁷⁰

En utvidelse av forslagets anvendelsesområde som skissert ovenfor, bør også omfatte tiden forut ankeforhandling, det vil si under ankeforberedelsene. På dette tidspunktet kan både behovet for og viljen til forhandlinger ha blitt sterkere, enn under forberedelsene til førsteinstansbehandlingen. Dette gjelder særlig hvor det tidligere ikke har vært forhandlet om straffetilsagn. Også strprl. § 327 kan være til støtte for et slikt synspunkt. Bestemmelsen gir reglene for behandling i første instans tilsvarende virkning under forberedelse og gjennomføring av ankeforhandling. På samme måte vil en utvidelse av anvendelsesområdet som nevnt tidligere også måtte omfatte ankeforberedelsene. For øvrig

⁷⁰ Myhre, op. cit. , s. 174.

kan det ikke finnes andre grunner til å begrense forslaget til bare å gjelde under forberedelse til førsteinstansbehandling. De beste grunner taler følgelig for å la lovforslaget få anvendelse også ved ankeforberedelsene. På denne måten kan forhandlinger gjennomføres på et høyere trinn av saksbehandlingen, jf. angivelig avtale mellom Nokas-forsvarer og aktoratet etter behandling i tingretten, pkt. 3.2.1

4.2.2 Betingelser for straffetilsagn

Slik lovforslaget er utformet vil det bindende straffetilsagn bare være aktuelt i de tilfellene hvor det foreligger en uforbeholden tilståelse. Spørsmålet blir hva som ligger i en *uforbeholden tilståelse*. En uforbeholden tilståelse vil som oftest innebære en skylderkjennelse fra siktede. Men det kan kanskje tenkes situasjoner hvor begrepet favner videre. Det var i alle fall tilfellet i LF-2006-104422 hvor en vid forståelse av tilståelsesbegrepet ble lagt til grunn. Domfelte ble i tingretten dømt til fengsel i fire år og seks måneder for frihetsberøvelse samt bruk av trusler og vold. Domfelte anket over skyldspørsmålet og straffeutmålingen. Før ankeforhandlingen ble anken for så vidt gjaldt skyldspørsmålet trukket tilbake etter tilsagn om straffrabatt fra påtalemyndigheten. Under spørsmålet om nedsettelse av straff drøfter lagmannsretten betydningen av tilbaketrekkingen av skyldanken. Lagmannsretten viser i sin drøftelse til et brev mottatt fra statsadvokaten hvor det fremgår at tilbaketrekking av skyldanken, av alle parter var å oppfatte ”*som en form for tilståelse som ville gi strafferabatt*”. Tilståelsesbegrepet i denne saken gjaldt riktignok i relasjon til strl. § 59, 2. ledd. Begrepet ”uforbeholden tilståelse” etter strl. § 59, 2. ledd er det samme som etter strprl. § 248⁷¹. Forståelsen lagmannsretten legger til grunn får relevans for tilståelsesbegrepet i en eventuell strprl. § 233a fordi begrepet forventes å ville ha den samme betydningen som i de to ovennevnte tilfellene. Dette kan tale for at begrepet ”uforbeholden tilståelse” i en eventuell § 233a gis et videre innhold enn at bare en skylderkjennelse omfattes.

⁷¹ Jf. Ot.prp. nr. 81 (1999-2000), s. 44.

I høringsuttalelsene er det gitt uttrykk for at også andre former for samarbeid med politiet bør kunne gi straffetilsagn. Slik Konkurransetilsynet ser det, bør lovgiver vurdere om ikke straffetilsagn heller bør være betinget av at siktede legger frem bevis som er tilstrekkelig til å konstatere en straffbar handling eller som vesentlig styrker mulighetene for å bevise en slik handling.⁷² I større saker med mange aktører vil det kunne ha stor betydning for oppklaringen om politiet kan gi straffetilsagn. I slike tilfeller vil det være vel så viktig å sikre bevis som at siktede tilstår, typisk ved organisert kriminalitet. Høyesterett har i Rt. 1995 s. 242 uttalt seg om siktedes samarbeid med politiet og dens betydning for straffutmålingen. Saken gjaldt anke fra domfelte i en narkotikasak. Påstanden for lagmannsretten var fengsel i seks år og seks måneder. Lagmannsretten dømte tiltalte til åtte års fengsel med den begrunnelse at tiltaltes bistand ikke var av så stor betydning for politiet at straffen burde settes ned til det påståtte. Høyesterett fulgte imidlertid påtalemyndighetens straffeforslag. Førstvoterende uttaler på side 243 at *”det ved straffutmålingen [har] vært vanlig å ta hensyn til om domfelte har samarbeidet med politiet”*. Videre peker førstvoterende på viktigheten av at siktede motiveres til å samarbeide med politiet, og at en reduksjon av straffen kan virke som en rimelig kompensasjon for mulige hevnaksjoner. Den linjen Høyesterett trekker opp her har vært fulgt i senere praksis.⁷³ På bakgrunn av den foreliggende praksis vil det derfor kunne drøftes om ikke et straffetilsagn fra påtalemyndigheten også vil kunne være betinget av andre typer ytelser fra siktede enn en tilståelse.

4.2.3 Type kriminalitet

Det kan reises spørsmål om lovforslagets anvendelsesområde med hensyn til *hva slags type sak* det dreier seg om, nærmere bestemt om det bør være lik adgang til å forhandle og avgi straffetilsagn ved ulike typer straffesaker. I utgangspunktet følger det ingen begrensninger av lovforslaget. Lovforslaget kan likevel tenkes å være bedre egnet for enkelte typer

⁷² Se Konkurransetilsynets høringsuttalelse i brev av 11. desember 2006, ref. nr 2006/1695-2.

⁷³ Jf. Rt. 1995 s. 1975, Rt. 2000 s. 31, Rt. 2000 s. 2072, Rt. 2005 s. 314.

straffesaker enn andre. I det følgende drøftes ulike type saker i tilknytning til bevissituasjon og ut i fra handlingens karakter.

Etterforskning av en sak vil kunne fortone seg svært forskjellig avhengig av bevissituasjonen i den sak det er snakk om. Dette kan illustreres ved hjelp av to eksempler hvis bevissituasjon i stor grad er forskjellige. Voldssaker er et eksempel på saker hvor bevissituasjonen kan være klar. Dette skyldes nok i mange tilfeller at handlingen har skjedd tilfeldig og uten store overveielser. Slike omstendigheter medfører gjerne vitner til handlingen, overvåkingskameraer kan også ha fått med seg hendelsesforløpet. Sammen med fysiske bevis kan dette gjøre etterforskningen lettere slik at saken kan oppklares uten hjelp av forhandlinger. I tillegg kommer at det i voldssaker ofte vil kunne være vanskelig for påtalemyndigheten å angi noe presis om straffpåstand før eventuell vitner har forklart seg. Da vil det ikke passe særlig bra å inngå noen avtale om straffetilsagn. I den andre enden vil omfattende økonomisk kriminalitet og større narkotikasaker være typiske eksempler på saker hvor etterforskningen ofte kan være vanskelig. Grunnen til det er at de som siktes i slike saker som regel er klar over at de opererer på gal side av loven, og vil derfor ta sine forforholdsregler. Etterforskningen motarbeides ved at de involverte i saken dekker over for hverandre. En omfattende etterforskning vil ta lang tid og kreve store ressurser uten at det gir noen garanti for oppklaring. Det er de sistnevnte tilfellene som antas å utgjøre kjerneområdet for lovforslaget. Behovet for forhandlinger synes å være mest påtrengende hvor bevissituasjonen er vanskelig. Forhandlinger eller avtale kan være hensiktsmessig for å komme frem til en løsning. Et annet argument for å begrense forslagets anvendelsesområde til saker hvor etterforskningen er vanskelig er at besparelsene ved å slippe etterforskning normalt vil være større i disse sakene. Det vil være lettere å forsvare forhandlinger og avtaler fordi gevinsten ofte vil være stor og lett synbar. Folk flest vil ha lettere for å akseptere en slik løsning når de ser hvor mye ressurser som kan spares.

En innvending mot en slik sortering kan være at man sender signaler om at etterforskning av såkalte tyngre saker ikke prioriteres. Ved bruk av forhandlinger og avtaler kan det virke

som om lovbrøytene i slike saker slipper billigere unna. Det vil neppe være et heldig signal i beklampelsen av alvorlig kriminalitet.

Dersom det skulle bli aktuelt å begrense lovforslagets anvendelsesområde med hensyn til type kriminalitet, ville utforming av en lovregel ganske sikkert kunne by på utfordringer. For det første ville det være mange straffebud å forholde seg til, og for det andre ville det nok ikke la seg gjøre å foreta en sortering av hvilke saker som ville være såkalt etterforskningskrevende. Dette vil variere fra sak til sak. Og selv om en etterforskning vil være ressurskrevende, er det er ikke alltid slik at den ikke bør gjennomføres av den grunn. Et eksempel som kan nevnes er etterforskningen av Nokas-saken som har tatt lang tid og kostet mye arbeid og penger, se neste avsnitt.

Spørsmålet er om *den straffbare handlingens karakter* vil ha noen betydning for forslaget anvendelsesområde. I de mest graverende tilfellene kan det særlig for fornærmede og eventuelt pårørende, men også ut i fra allmennhetens rettsfølelse, føles krenkende at siktede skal kunne forhandle og inngå avtaler om straff. Også her kan Nokas-saken tjene som eksempel. Handlingen i denne saken var grovt ran med døden tilfølge. Når etterforskningen ble satt i gang var det nok uten tanke på hvor omfattende den kom til å bli. Mange fornærmede og pårørende i saken talte for etterforskning. Det tyngste argumentet lå nok likevel i at handlingen hadde karakter av et overgrep mot samfunnet. Etterforskningen vil kunne oppfattes som et uttrykk for en allmenn rettsfølelse om å komme til bunns i saken, uten å legge større vekt på kostnadene. Handlinger som truer samfunnet og den allmenne sikkerhet vil nok så godt som alltid etterforskes. Også preventive hensyn tilsier at etterforskning bør skje i slike saker.

4.2.4 Hvem kan gi bindende tilsagn om straff

Ved det forslaget som nå foreligger oppstår spørsmålet om hvem som er berettiget til å gi straffetilsagn. Lovforslaget sier ingenting om dette. Flere av høringsuttalelsene forutsetter at straffeprossessens regler om påtalekompetanse vil komme til anvendelse slik at det kun vil være den som er påtaleberettiget som i utgangspunktet kan forhandle om straff.

Ettersom straffetilsagn antas å være mest aktuelt under etterforskning vil det kunne oppstå et kompetanseproblem. I mange tilfeller vil politiet stå for etterforskningen uten å ha påtalekompetanse i saken. Da vil det høre til den høyere påtalemyndighet å komme med straffetilsagn. På dette stadiet vil den påtaleberettigede ikke kjenne til saken og dermed heller ikke ha de riktige forutsetninger for å gi slikt straffetilsagn.

For å bøte på dette kompetanseproblemet kan det stilles spørsmål om ikke forhandlingskompetansen kan delegeres på samme måte som ved delegasjon av påtalekompetansen. Formelt kan det ikke sees å være noe i veien for at slik kompetanse skal kunne delegeres. Det vil likevel være lite sannsynlig ettersom det er den enkelte påtaleberettigede som må stå inne for tilsagnet. Det vil vedkommende neppe være tilbøyelig til når han selv ikke kjenner innholdet i saken.

4.2.5 Brudd på forhandlinger

Et praktisk spørsmål knyttet til lovforslaget gjelder den situasjonen hvor det oppstår brudd på forhandlingene mellom påtalemyndigheten og siktede. Partene kan være nær ved komme i mål før forhandlingene plutselig går i stå. På dette stadiet kan det foreligge opplysninger av bevisverdi ved en etterfølgende hovedforhandling. Underveis kan siktede ha kommet med forklaringer eller opplysninger som ikke ville blitt meddelt påtalemyndigheten uten tanke på å få i stand en avtale. Det kan til og med være at siktede har erkjent skyld uten at det foreligger noen formell tilståelse. Spørsmålet blir om påtalemyndigheten kan bruke slike opplysninger mot siktede i en senere hovedforhandling. Situasjonen kan skape et etisk dilemma for påtalemyndigheten hvor hensynet til den materielle sannhet må veies mot hensynet til siktede. Et annet problem er at tilliten til forhandlingene fort kan svekkes hvis man tillater å bruke slike opplysninger. Siktede vil kunne bli tilbakeholden med å legge frem opplysninger som kan skade ham ved et eventuelt brudd. Dette vil kunne svekke lovforslagets forutsatte virkning. På denne bakgrunn bør det vurderes om ikke et lovforslag også bør inneholde en garanti mot at siktede skal kunne felles på grunnlag av egne forklaringer avgitt under forhandlinger, jf.

forbudet mot selvinkriminering. Tilsvarende problemstilling oppstår dersom en av partene angrer etter å ha inngått en avtale, se pkt. 4.2.6.

Ved brudd på forhandlinger avgjøres saken ved vanlig hovedforhandling. I en slik situasjon må det være opp til siktede om han ønsker å avgi noen forklaring, jf. strprl. § 90 om rett til å nekte og forklare seg.

4.2.6 Adgang til anke

Det kan tenkes at en av partene angrer etter at retten har avsagt dom på grunnlag av det partene ble enige om. Spørsmålet er om man kan trekke seg fra en avtale om straffetilsagn. Høringsnotatet sier ingenting om en slik adgang. Innenfor privatrettens område gjelder det et prinsipp om at avtaler skal holdes (*pacta sunt servanda*). Prinsippet må antakeligvis legges til grunn også i denne sammenheng. Det betyr at det i utgangspunktet ikke vil være noen vei tilbake etter at dom er avsagt. Såfremt dommen samsvarer med straffetilsagnet, vil partene være avskåret fra å kunne anke over straffutmålingen. Spørsmålet blir hva som gjenstår av ankegrunnlag for partene.

Slik Borgarting lagmannsrett ser det i sin høringsuttalelse, vil en dom i samsvar med et straffetilsagn ikke kunne ankes på annet grunnlag enn det tilsvarende for forelegg, jf. strprl. § 259.⁷⁴ Argumentet for å legge til grunn en tilsvarende ankeadgang, er likheten mellom plea bargaining og forelegg, jf. pkt. 3.3.2. Normalt vil siktede ikke kunne anke dersom han vedtar et forelegg. Strprl. § 259 tillater likevel anke på tre grunnlag, jf. nr. 1-3. Det mest praktiske for situasjonen med straffetilsagn, er tredje alternativ som går ut på at *"vedtakelsen ikke er bindende som viljeserklæring"*. Anvendt på situasjonen med straffetilsagn vil anke kunne fremmes på grunnlag av at tilståelsen ikke er bindende som viljeserklæring. Ettersom en del av rettens oppgave er å forsikre seg om at siktedes tilståelse er gitt av egen fri vilje, bør ikke problemet dukke opp i tilknytning til bruk av

⁷⁴ Se Borgarting lagmannsretts høringsuttalelse av 17. januar 2007

tvang, svik o.l. Spørsmålet om ankeadgang på grunnlag av ugyldig viljeserklæring kan oppstå i de tilfellene hvor straffetilsagnet eller tilståelsen er gitt på grunnlag av såkalt bristende forutsetninger.⁷⁵ Hva som skal til for å konstatere bristende forutsetninger er usikkert. Det vil blant annet kunne avhenge av om det som påstås som bristende forutsetning har hatt betydning for inngåelsen av avtalen, og om det vil være urimelig ikke å tillate anke. Dersom den som påberoper seg bristende forutsetninger burde ha påberopt seg dette på et tidligere tidspunkt, for eksempel som ugyldighetsgrunn, kan dette tale for anke på grunnlag av bristende forutsetninger har gått tapt.

Når det gjelder anke over dom som *ikke* samsvarer med påtalemyndighetens straffetilsagn antas partene derimot å kunne anke over straffeutmålingen. I ”Baronen” (LB-1996-2106) ble bristende forutsetninger anført som en del av ankegrunnlaget. Tiltalte hadde tilstått mot en påstand fra påtalemyndigheten om ett år og to måneders fengsel. Retten dømte tiltalte til fengsel i ett år og seks måneder. Tiltalte anså dette som en bristende forutsetning for sin tilståelse og anket. Anket ble fremmet. Spørsmål om partenens adgang til anke over dom som ikke er i samsvar med straffetilsagnet antas å komme på spissen i få tilfeller. Ifølge forslaget vil det nemlig bare unntaksvis være aktuelt for retten å fravike påtalemyndighetens straffepåstand.

4.2.7 Rekkevidden av tilsagnet

Forslagets klare utgangspunkt er at påtalemyndighetens straffetilsagn skal være bindende. Lovgiver har likevel levnet rom for unntak. Adgangen til å fravike straffetilsagnet vil ha betydning i to relasjoner, - for påtalemyndigheten selv og for domstolen

I følge forslaget til ny strprl. § 233a, 2. ledd, vil påtalemyndigheten ikke være bundet av straffetilsagnet dersom siktede ikke står ved tilståelsen sin. Dette er for så vidt rimelig og

⁷⁵ Bristende forutsetninger er også nevnt i tilknytning til rekkevidden av tilsagnet nedenfor, men da som grunnlag for å fravike avtalen, ikke som ankegrunnlag.

vil ikke være særlig problematisk. Det som kan være vanskelig er å vite hvor langt 2. alternativ i 2. ledd rekker. Påtalemyndigheten vil nemlig heller ikke være bundet av tilsagnet dersom forholdene i saken er mer alvorlig enn det siktede har forklart eller det avdekkes andre straffbare forhold enn de tilståelsen gjelder. Disse vilkårene kan oppfattes som et uttrykk for at det foreligger bristende forutsetninger for tilsagnet. Problemstillingen kan illustreres ved Høyesteretts kjennelse Rt. 2005 s. 1453. I denne saken hadde påtalemyndigheten gitt siktede en skriftlig tilsagn om hvilken straff som ville bli nedlagt under en fremtidig hovedforhandling dersom siktede tilstod. Siktede tilstod mot et tilsagn om 7 års fengsel. Underveis i den videre etterforskning fant påtalemyndigheten at siktede i tillegg til å oppbevare narkotika også hadde kjøpt og solgt. Dette gjaldt også andre forhold enn de som lå til grunn for tilsagnet. Påtalemyndigheten varslet forsvarer om at man ikke lenger så seg bundet av avtalen og la ned påstand om 9 års fengsel. Påstanden ble fastholdt av tingretten og senere opprettholdt av lagmannsretten. I sin drøftelse av tilsagnets rekkevidde peker Høyesterett på viktigheten av to forhold: *”For det første må det klargjøres for siktede at domstolene ikke er bundet til å følge den straffepåstand som påtalemyndigheten nedlegger. Og for det annet må omfanget av de straffbare forhold tilsagnet knytter seg til, gjøres tilstrekkelig klart”*, jf. 18. avsnitt. Den siste av de to bemerkningene vil kunne få betydning også ved en drøftelse av om det foreligger grunn til å fravike et straffetilsagn etter forslaget 2. ledd, annet alternativ. Notoritet med hensyn til hva som omfattes av straffetilsagnet kan fjerne tvil og usikkerhet. Et annet moment er om det vil ha noen betydning at påtalemyndigheten på det tidspunkt tilsagnet gis, har mistanke eller kunnskap om straffbare forhold som senere kan gi grunnlag for å fravike avtalen etter forslaget 2. ledd, 2. alternativ. Dette fant Høyesterett var uten betydning i den ovennevnte sak, jf. 21. avsnitt. Det kan muligens stille seg annerledes i andre saker. Det kan ikke være slik at påtalemyndigheten ved å vite om andre forhold som ikke omfattes av tilsagnet, skal kunne sitte med et ess i ermet.

Overfor domstolen vil straffetilsagnet ikke være bindende dersom straffen etter avtalen *”ville innebære et vesentlig avvik fra det som ellers ville bli dømt”*, jf. forslaget 3. ledd. Unntaket er ment som en sikkerhetsventil for domstolene til å gripe inn når

forholdene tilsier det. Det vil også sørge for at påtalemyndigheten vil holde seg innefor et rimelig nivå når den gir tilsagn om straff. Hvor mye som skal til før det foreligger et *vesentlig avvik* er usikkert. Departementet har også kommet med et annet forslag til hvordan dette unntaket skal formuleres.⁷⁶ Det andre alternativet går ut på at domstolen skal kunne idømme strengere straff dersom straffetilsagnet vil være ”egnet til å støte allmennhetens rettsfølelse”. Selv om unntaket er ment å skulle ha et snevert anvendelsesområde, viser erfaringer at domstolene til tross for strenge formuleringer likevel klarer å sno seg rundt disse for å oppnå det resultat de har bestemt seg for. Et eksempel er domstolenes anvendelse av begrepet ”åpenbart misforhold” i strprl. § 344. Selv om formuleringen tilsier at det skal mye til før et slikt misforhold foreligger, har domstolene likevel, og ofte uten for store hemninger, kommet til at det foreligger ”åpenbart misforhold” i det aktuelle tilfellet. Det er ingen grunn til å tro at ikke det samme vil kunne skje med unntaket i tredje ledd. Forbeholdet kan gjøre hovedregelen tannløs og lite nyskapende, dessuten tar det vekk mye av lovbestemmelsens gjennomslagskraft (effektivitet, jf. punkt 4.3.2). Høringsinstansenes ulike oppfatninger av hvor strengt unntaket er, illustrerer usikkerheten med hensyn til tilsagnets rekkevidde. Skal lovforslaget få den virkning som forutsatt bør derfor lovgiver vurdere om ikke adgangen til å idømme strengere straff bør innsnevres. I alle fall bør det klargjøres hvor terskelen for domstolen til å kunne gå utenom straffepåstanden ligger.

Unntakene i annet og tredje ledd vil kunne undergrave troverdigheten av en avtale selv om denne virkningen formodentlig vil være beskjeden. Dersom en avtale settes til side, vil det kunne oppstå spørsmål med hensyn til bevissituasjonen. Ofte vil det være for sent å sikre bevis, vitner husker dårligere jo lenger tid som går og etterforskningen vil bli vanskelig.

⁷⁶ Høringsnotatet side 74

4.2.8 Notoritet

Et straffetilsagn kan komme mer eller mindre klart til uttrykk. Forslaget stiller ingen krav om at påtalemyndighetens tilsagn skal komme skriftlig til uttrykk. Ved å stille krav om skriftlighet vil straffetilsagnet være ettersiselig. Det betyr at tvil eller uenighet med hensyn til hva det er gitt tilsagn om lettere vil kunne avklares. I rettspraksis er det ikke ofte tilsagn om straff er kommet skriftlig til uttrykk, men ett eksempel finnes i Rt. 2005 s.1453. Siktete hadde tilstått som følge av et skriftlig tilsagn fra påtalemyndigheten om sju års fengsel. Dersom lovgiver skulle kommet til at det bør sikres notoritet rundt et straffetilsagn, vil det videre innholdet av et slikt krav måtte klarlegges. I en slik vurdering vil spørsmålene bli hva som skal fremgå av et skriftlig tilsagn, om forutsetningene for tilsagnet skal tas med (tilståelse fra siktete), og om tilsagnet skal underskrives slik at det får form av en avtale. Det siste illustrerer hvordan plea bargaining i så fall trekker privatrettslige avtalemekanismer inn på et ellers offentligrettslig område.

4.3 Bør plea bargaining lovfestes?

Hvorvidt den ordningen som nå er foreslått bør lovfestes, må vurderes på bakgrunn av en rekke hensyn. Fordelene og ulempene ved ordningen må veies opp mot hverandre. På bakgrunn av denne avveiningen må det vurderes om det ut i fra dagens situasjon er ønskelig å gjennomføre lovforslaget. Under dette punktet drøftes bare hensyn som gjør seg gjeldende i tilknytning til det foreliggende lovforslaget, ikke plea bargaining generelt.

4.3.1 Prosessøkonomiske hensyn

Det største og kanskje tyngste argumentet for å gjennomføre lovforslaget i norsk rett er hensynet til prosessøkonomi. I denne sammenheng er det nødvendig å gjøre to vurderinger. Den ene går på de økonomiske konsekvensene av å lovfeste forslaget, den andre gjelder hvor stor vekt hensynet skal tillegges.

Dersom siktete tilstår mot et straffetilsagn, vil kostnader til videre etterforskning kunne reduseres betydelig. Jo tidligere tilståelsen foreligger desto større utgifter vil man kunne

spare. Også kostnadene i forbindelse med hovedforhandling reduseres ved den fremforhandlede tilståelsen. For de tilfellene hvor det er aktuelt vil kostnader i tilknytning til juryordningen forsvinne.⁷⁷ Det samme gjør kostnader knyttet til bevisføringen. Lovforslaget vil imidlertid ikke bare innebære kostnadsbesparelser. Samtidig med at kostnader til etterforskning og hovedforhandling reduseres vil det oppstå nye kostnader. Dette er kostnader som påløper i forbindelse med forhandlinger. Jo lenger tid som går med til forhandlinger desto høyere blir kostnadene. Hvorvidt det vil være prosessøkonomisk lønnsomt beror på en avveining av de kostnadene som spares mot de kostnadene som oppstår. Motstandere av ordningen har kommet med kritikk om at ordningen ikke være prosessøkonomisk, men snarere utgjøre en endring av kostnadspostene. De fleste er nok likevel enige om at ordningen vil kunne gi en ikke ubetydelig økonomisk gevinst.

Selv om det er enighet om at ordningen vil kunne være prosessøkonomisk, er det delte meninger om hvor stor betydning en slik gevinst bør tillegges når man vurderer å lovfeste plea bargaining. Det vil alltid kunne gjøres ytterligere innstramninger for å redusere kostnadene. Spørsmålet er hvor langt det er mulig å få til besparelser uten at det går på bekostning av andre viktige hensyn som rettssikkerhet og den materielle sannhet.

4.3.2 Effektivitet

Hensynet til hurtig saksavvikling er et av flere overordnede formål ved straffeprosessen. Hensynet til effektivitet henger nøye sammen med hensynet til prosessøkonomi. Jo kortere tid saken kan avvikles på, desto mindre penger vil det gå med til lønn, lokaler og lignende. Det er imidlertid noe uenighet om den type forhandlinger som lovforslaget medfører, vil gjøre saksavviklingen raskere.

⁷⁷ Nå er riktignok juryordningen i ferd med å innsnevres og vil derfor redusere den kostnadsbesparende betydningen, men dog.

På den ene siden vil forhandlinger føre til at etterforskningen avsluttes tidligere og at saken kan avvikles uten omfattende bevisføring og vitneforklaringer. En tidlig tilståelse vil bety mer tid spart. Dette taler for lovfesting av forslaget.

På den andre siden kan det innvendes mot lovfesting at ordningen ikke vil være like tidsbesparende som den ser ut ved første øyekast. For det første vil forhandlingene i seg selv være et nytt og forsinkende ledd i saksbehandlingen. For det andre kan kompetanseproblemet som nevnt under pkt. 4.2.4, føre til at forhandlingene trekkes ut i tid.⁷⁸ Det vil neppe være tilstrekkelig at spørsmålet om straffetilsagn bare forelegges den høyere påtalemyndighet muntlig. Saken må derfor oversendes den høyere påtalemyndighet slik at den kan ta stilling til spørsmålet om straffetilsagn. Dette vil virke forsinkende på sakens fremdrift. I påvente av at påtalemyndigheten skal komme med et straffetilsagn vil etterforskningen kunne stoppe opp. I tillegg til å forhale saksbehandlingen vil dette være uheldig fordi verdifulle bevis i mellomtiden kan gå tapt. Siktete vil også kunne medvirke til at saksavviklingen drøyer ut i tid. I stedet for å komme med en umiddelbar tilståelse, vil siktete kunne spekulere i om påtalemyndigheten vil komme med et tilbud om straffetilsagn. Dette er ikke særlig effektivt.

4.3.3 Rettssikkerhet

Hensikten bak lovforslaget er å få til en hurtigere saksbehandling. Dette vil blant annet innebære at hensynet til sakens opplysning ikke ivaretas i samme grad som ved ordinær domstolsbehandling. Avtalen mellom påtalemyndigheten og siktete vil være bindende for retten som ikke lenger vil stå fritt med hensyn til bevisføringen. Dette kan bidra til en uheldig rolleblanding⁷⁹ hvor skillet mellom den utøvende og dømmende myndighet vil viskes ut. Som følge av redusert bevisføring vil retten måtte treffe sin beslutning på et svakere grunnlag enn tidligere. Dette øker faren for uriktige avgjørelser. En slik ordning vil undergrave den materielle sannhets prinsipp og dermed også bryte med

⁷⁸ Se Oslo statsadvokatembeters høringsuttalelse av 24. januar 2007

⁷⁹ Se Høyesteretts høringsuttalelse av 14. desember 2006

en av våre store rettssikkerhetsgarantier. Dette taler mot lovfesting av forslaget. Samtidig vil den effektiviseringen forslaget innebærer også kunne være en fordel for rettssikkerheten. Lang ventetid for å få saken opp for domstolene svekker rettssikkerheten.

De fleste rettssikkerhetsmessige betraktninger vil nok likevel tale mot lovfesting av forslaget. I forhandlinger med siktede vil påtalemyndigheten få en partsinteresse i saken. Dette kan øke faren for at objektivitetsplikten ikke overholdes og vil dermed gå utover rettssikkerheten til siktede. Den alminnelige rettssikkerhet reduseres også ved at offentlighetsprinsippet ikke vil få stor betydning underveis i prosessen. Forhandlingene mellom påtalemyndigheten og siktede vil ikke være gjenstand for offentlig innsyn. Bruken av bindende straffetilsagn vil kunne true domstolenes uavhengige stilling. Forslaget vil være et innhugg i maktfordelingsprinsippet hvor skillet mellom påtalemyndigheten og domstolene viskes ut. Skyld- og straffespørsmål vil i realiteten avgjøres av påtalemyndigheten mens domstolen vil stå tilbake som et kontrollorgan. Dette kan føre til at tilliten til domstolene svekkes.

Hensynet til rettssikkerhet gjør seg gjeldende i flere sammenhenger enn de som er nevnt her. Også de fire følgende punktene kunne vært tatt med under denne synsvinkelen, men jeg har funnet det hensiktsmessig og mer oversiktlig og skille disse ut for seg. De vil like fullt være en del av rettssikkerheten.

4.3.4 Likhetsprinsippet

Et sentralt prinsipp i utøvelsen av vår forvaltningsmyndighet og herunder straffeprosess er at alle skal behandles likt, *likhetsprinsippet*.⁸⁰ Vurderingen av likhetsprinsippet i relasjon til lovfesting av plea bargaining har som vi skal se flere sider.

⁸⁰ Hov, op. cit. , s. 169

Forslaget som foreligger forutsetter at påtalemyndigheten og siktede på forhånd forhandler om straffetilsagn. Denne forhandlingssituasjonen vil lett kunne oppfattes som et brudd med likhetsprinsippet. Ressurssterkere personer vil ha en fordel i de tilgjengelige midler vedkommende kan benytte seg av i forhandlingene. Det kan være materielle og personlige ressurser. En person som er godt økonomisk stilt har større muligheter for å kunne kjøpe seg de råd og den hjelp han trenger enn en med dårligere økonomi. Også en persons posisjon, valg av taktikk og forhandlingsevne kan tenkes å være medvirkende til, at vedkommende lettere vil kunne snakke seg til en gunstigere avtale eller kreve bedre betingelser enn andre. Personer med mindre ressurser vil kunne komme dårligere ut av forhandlingene fordi de i utgangspunktet er i en dårligere forhandlingsposisjon. Denne fordelten gjelder selvsagt bare inntil et visst punkt, men man skal ikke utelukke at små forskjeller kan være utslagsgivende med tanke på resultatet.

Selv om det ville høre til sjeldenhetene, skal en heller ikke lukke øynene for at en ordning som i så stor grad bygger på forhandlinger også kan skape muligheter for korrupsjon. Den enkelt tjenestemann vil kunne la seg bestikke av et ”godt tilbud” fra en bemidlet siktet. Ut i fra rettfredighetstanken vil siktedes ressurser kunne bidra til en ulikhet som ikke er forsvarlig.

Det kan også forekomme geografiske forskjeller som kan skape forskjellsbehandling.⁸¹ Variasjoner mellom ulike politidistrikt gir ulike muligheter for etterforskning. I et politidistrikt med større ressurser vil man kunne gjennomføre etterforskning i flere tilfeller, og i større grad enn i et politidistrikt med stramt budsjett og lite ressurser. Manglende ressurser vil kunne føre til at påtalemyndigheten tyr til forhandlinger i saker som ellers burde vært etterforsket. Selv om et av formålene med plea bargaining er å spare ressurser, kan det ikke være meningen å bruke det som en lettvinnt vei ut av en situasjon som denne.

⁸¹ Kjelby, op. cit. , s. 237

Forslaget kan også komme i konflikt med likhetsprinsippet på andre måter enn ressurser og geografi. Ved utforming av regler legges det ofte vekt på hensynet til sammenheng og konsekvens. Reglene skal stemme overrens med hverandre og gjelde likt for alle som omfattes. Faren for at dette hensynet kan nedprioriteres øker når forhandlinger står så sentralt. Forhandlinger vil kunne føre til tilfeldige utfall, selv om påtalemyndigheten når de skal gi straffetilsagn vil forholde seg til det straffenivå som følger av rettspraksis. Dette taler mot å lovfesting av bindende straffetilsagn. Såfremt påtalemyndigheten opptrer lojalt i forhold til nivået i rettspraksis vil det heller ikke være nødvendig å lovfeste en ordning hvor man binder domstolen med straffetilsagn. Domstolen vil på selvstendig grunnlag si seg enig i straffetilsagnet og derfor godta den straffepåstand som følger av tilsagnet. Dette er ett av argumentene i Riksadvokatens høringsuttalelse hvor det heter *”Ved mer aktiv bruk av tilsagn om straffepåstand vil en på denne måten i praksis oppnå tilnærmet det samme som departementet tilsikter med den skisserte ordning med straffetilsagn som binder domstolene, uten at man bryter med sentrale prinsipper i vår straffeprosess om domstolenes kompetanse og deres uavhengighet”*.⁸²

4.3.5 Hensynet til siktede

Ved å bindende straffetilsagn vil siktede kunne gis forutberegnelighet med hensyn til straffepåstanden. For siktede vil dette helt klart innebære en fordel. Det vil formodentlig også gjøre forhandlinger om straff mer attraktivt enn det er i dag. Problemet med den nåværende adgangen til å inngå avtale om straffepåstand er at domstolen ikke er bundet av påstanden. Grensene for straffutmålingen er nokså flytende, og rettens begrunnelse for straffutmålingen er heller ikke alltid like presist angitt. Det nye forslaget vil fjerne denne usikkerheten ettersom straffetilsagnet er bindende for domstolen.

⁸² Se Riksadvokatens høringsuttalelse av 14. februar 2007

Det kan kanskje hevdes at muligheten for å inngå en avtale om straffetilsagn bare vil være et institutt for siktede, som vil gjøre straffeprosessen rikere og mer nyansert. Selv om siktede frivillig godtar en avtale, kan det stilles spørsmål ved denne frivilligheten.

Det kan være flere forhold som uthuler siktedes reelle valgmulighet. For det første kan det foreligge press fra ulike hold. I tillegg til press fra påtalemyndigheten vil også siktedes forsvarer være ivrig etter å få i stand en avtale. Det kan også foreligge press fra andre kriminelle om å påta seg straff for andre. Dette kan sette siktede i en vanskelig situasjon. I tillegg vil siktede kunne undervurdere muligheten for frifinnelse. Muligheten for frifinnelse er kanskje større enn siktede frykter fordi det under hovedforhandling vil være grundigere bevisførsel og forhold rundt siktedes person som kan være formildende. Siktede kan dessuten fremstå som en sympatisk person, noe som kan tenkes å innvirke på straffeutmålingen. Forhandlinger om straffetilsagn kan gjøre at siktede blir så blendet av tilbudet, at han i realiteten fratas muligheten til å prøve saken på vanlig måte.

Endelig vil forhandlinger og avtale om straffetilsagn kunne innebære en mer skånsom behandling av siktede, idet vedkommende i mindre grad vil utsettes for den publisitet og medieoppslag som en domstolsbehandling kan medføre.

4.3.6 Falske tilståelser

En innvending mot ordningen er at den antas å føre med seg en økning i antall uriktige tilståelser. Tanken bak ordningen er at den som frivillig tilstår også er skyldig. Slik er det ikke alltid i virkeligheten. Når en uskyldig er villig til å påta seg straff for noe vedkommende ikke har gjort, kan dette skyldes flere forhold. Frykten for ikke å bli trodd foran en domstol kan være en årsak. Dette vil typisk være tilfellet hvor siktede føler seg forhånds dømt. Siktede vil heller ta den straffen påtalemyndigheten tilbyr i straffetilsagnet enn å risikere en strengere dom i retten. Denne frykten er også et tydelig tegn på manglende tillit til domstolene. Nils Christie forklarer folks villighet til å tilstå med at ”*de ikke kan ta*

sjansen på ikke å gjøre det”.⁸³ Han hevder at plea bargaining setter siktede i en slik situasjon at han ikke tør å la være å tilstå. Kostnadene ved ikke å tilstå vil skremme siktede til å tilstå. Siktede gjøres oppmerksom på denne fallhøyden ved at påtalemyndigheten lar siktede få vite at en mer omfattende tiltale vil bli tatt ut om vedkommende ikke tilstår.⁸⁴ Dette kan føre til at siktede også vil føle et visst press fra påtalemyndigheten til å tilstå. Følgen kan bli at uskyldige dømmes. Dette strider mot et av for straffeprosessens viktigste motiver om at *ingen* uskyldige skal bli dømt. En ulempe ved lovforslaget er derfor at den ikke gir noen garanti for at den som tilstår faktisk er skyldig. Problemet med falske tilståelser vil avhjelpes noe av domstolens prøvelse av tilståelsen opp mot sakens øvrige opplysninger, men i mange saker vil det neppe stilles særlig høye krav til at en tilståelse skal settes tilside. Særlig gjelder dette hvor det ikke finnes noen annen mistenkt. Dersom tilståelsen er det eneste grunnlaget for domfellelse, bør domstolene være ekstra på vakt.

4.3.7 Hensynet til fornærmede

Ordningen med bindende straffetilsagn kan føles som kjøpslåing av skyld, særlig for fornærmede eller pårørende, men også for allmennheten. Til fordel for lovforslaget kan det anføres at en tilståelse fra siktede vil kunne gi fornærmede eller pårørende en slags anerkjennelse av å bli trodd. Det kan gi vedkommende fred til å legge saken bak seg.

Ordningen kan være dårligere egnet i situasjoner hvor det finnes et offer for den straffbare handling eller pårørende. Men ut i fra den retts sosiologiske tanken om at straff ikke er ment som et hevninstitutt vil dette ikke være et særlig tungt argument.

⁸³ Christie, op. Cit. , s. 146

⁸⁴ Jf. Bølgepapp II, Rt.1995 s. 1922

4.3.8 Rettssosiologisk perspektiv

Plea bargaining er foreslått som et tiltak for å redusere saksbehandlingstiden i straffesaker. I vurderingen av om forslaget bør lovfestes må det være et minstekrav at forutsetningene for at regelen skal virke etter sin hensikt er tilstede. Spørsmålet i denne sammenheng blir om ordningen vil få sin tilsiktede virkning dersom forslaget til en ny strprl. § 233a blir lovfestet. Hvorvidt en lov vil få sin tilsiktede virkning avhenger av den sosiale, økonomiske og politiske sammenheng loven skal virke i. Thomas Mathiesen omtaler gjerne disse omgivelsene som *det sosiologiske landskapet* loven lander i.⁸⁵ Dette landskapet består av alle de faktorene som påvirker og avgjør hvilken virkning loven får. I denne sammenheng skal vi se på noen av de faktorene som virker parallelt med lovforslaget og som dermed blir en del av det landskapet en strprl. § 233a eventuelt skal virke i.

Hensikten bak regelen om tilståelsesrabatt etter strl. § 59, 2. ledd var å øke antall tilståelsessaker.⁸⁶ Bestemmelsen har ikke fått sin tilsiktede virkning. Dette vil kunne tyde på at forholdene vil ligge til rette for en ordning som kan oppfylle ønsket om flere tilståelsessaker. Forslaget går ut på å forhandle frem tilståelser ved hjelp av straffetilsagn. Det udekkede behovet for flere tilståelser kan tenkes å bidra til at forslaget vil virke etter sin hensikt dersom det lovfestes.

En annen faktor som må tas i betraktning er at det også foreligger et konkret lovforslag om endring av straffeprosessloven § 40, 2. ledd. Forslaget går ut på at bestemmelsen får et nytt tredje punktum som skal lyde: *”Det skal opplyses i domsgrunnene om hvorvidt straffeloven § 59, 2. ledd er anvendt, og det bør angis hvilken betydning tilståelsen har hatt for straffutmålingen”*. Tanken bak forslaget er at synliggjøring og omtale av strafferabatt vil øke motivasjonen til tilståelse. Forslaget er i likhet med forslaget om plea bargaining gitt som en forsterkning til strl. § 59, 2. ledd. Dersom forslaget til et nytt tredje punktum i

⁸⁵ Mathiesen, Thomas, *Retten i samfunnet*, 2001, s. 61

⁸⁶ Domstoladministrasjonen, *Tilståelsesrabatt – En oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004*, februar 2007, pkt. 2.1

strprl. § 40, 2. ledd lovfestes, kan det tenkes å bli en *konkurrerende* faktor i forhold til forslaget om en ny strprl. § 233a i strprl. Ved å dekke noe av etterspørselen etter en ordning som kan bidra til flere tilståelser, kan behovet for å lovfeste forslaget om forhandlinger reduseres. På denne måten kan lovfesting av et nytt tredje punktum i strprl. § 40, 2. ledd virke negativt på utsiktene til hvordan en lovfesting av forslaget til strprl. § 233a vil virke. Samtidig kan lovfesting av forslaget til strprl. § 40, 2. ledd, 3. punktum også virke i samme retning som en eventuell strprl. § 233a. Tredje punktum kan virke som en slags buffer som gjør det lettere for en eventuell strprl. § 233a å nå sin tilsiktede virkning.

Det er også foreslått andre tiltak som skal fremme tilståelsessaker, for eksempel mer informasjon til siktede, økt bruk av forsvarer og samhandling mellom aktørene jf. Høringsnotatets pkt. 11.3. Det vil føre for langt å gå inn på disse her. Poenget er at regelen som er foreslått må vurderes ut i fra en større sammenheng.

I høringsuttalelsene er det fra flere hold etterlyst en større og bredere utredning av ordningen. Dette kan tyde på at de aktuelle instansene foreløpig ikke vil være modne for å ta i mot et slikt forslag. Når disse instansene ennå ikke er overbevist, vil skepsis, usikkerhet og manglende kunnskap rundt en slik ordning kunne føre til at den ikke vil virke optimalt dersom den skulle lovfestes. Dette vil følelig tale mot lovfesting av lovforslaget.

Et ytterligere problem som kan knyttes til landskapet gjelder situasjonen hvor siktede gir opplysninger om andre. I denne situasjonen kan det være forhold som gjør det vanskelig for siktede å forhandle med påtalemyndigheten. Ved å gi opplysninger om andre kan siktede for eksempel risikere å bli utsatt for hevnaksjoner. Ofte vil det ikke være tvil om hvem som har lekket opplysningene. Da vil ikke forholdene ligge til rette for at en regel om plea bargaining skal få sin tiltenkte virkning. Dette taler også mot lovfesting av forslaget.

4.3.9 Oppsummering

Så langt har forslagets viktigste funksjon vært å sette i gang en offentlig debatt rundt plea bargaining. Uansett om forslaget besluttet lovfestet eller ikke, antas det å være et behov for

å tilegne seg kunnskap om ordningen. En måte å gjøre det på, er å se hen til andre land hvor ordningen praktiseres. Særlig interessant vil det være med de landene som har et lignende rettssystem som vårt eget, slik som Sverige og Danmark. I vurderingen av om forslaget bør lovfestes hører det også til å se på virkningen av at lovforslaget ikke blir gjennomført. Spørsmålet i denne sammenheng vil være om en ikke-lovfesting vil medføre noen endring av den praksis som allerede har utviklet seg. Ettersom lovforslaget ikke er ment å utgjøre noen stor endring i rettstilstanden, kan dette tyde på at det heller ikke vil skje noen endring i rettstilstanden dersom forslaget ikke blir lovfestet

Skal det gjøres et forsøk på å trekke en slutning ut i fra høringsinstansenes uttalelser, vil det være at tiden er inne for å kodifisere bruken av straffetilsagn, men ikke slik at domstolene blir bundet av tilsagnet. Det som derimot synes sikkert er at lovforslaget neppe vil bli lovfestet i første omgang. På dette tidspunktet foreligger det foreløpig en klar motstand mot lovfesting av plea bargaining.

5 Litteraturliste

5.1 Litteratur

- Andenæs, Johs. *Norsk Straffeprosess bind I*, 3. utg. Universitetsforlaget Oslo, 2000
- Christie, Nils *Kriminalitetskontroll som industri - mot GULAG, vestlig type*, 3. reviderte utg. Universitetsforlaget Oslo, 2000
- Ege, Oddvar *Forlik i straffesaker i tysk straffeprosess*, Juristkontakt nr. 3/1994, s. 13-16
- Hauge, Odd Harald og Stavrum, Gunnar *Storeulv – en uautorisert biografi om John Fredriksen*, Gyldendal Pocket 2006
- Hov, Jo *Rettergang II straffeprosess*, Papainian Oslo, 1999
- Kjelby, Gert Johan *Forhandlinger og avtaler mellom påtalemyndigheten og siktede – straffeprosessuelle forlik?*, Kritisk Juss nr. 4/1996, s. 227-256
- Mathiesen, Thomas *Retten i samfunnet*, 4. utg. Pax Forlag a/s Oslo, 2001
- Moss, Erling *Tilståelse i nåtid og fortid*, Juristkontakt nr. 1/2007, s. 37-39
- Myhre, Jonas W. *Tilståelsessaker i U.S.A.*, Lov og Rett 1966, s. 172-175
- Skaflem, Ingolf *Om straff og kjøpslåing*, Lov og Rett 1992, s. 309- 310
- Skotte, Asbjørn *Plea Bargain: - Bare for de ressurssterke – eller en praktisk nyordning?*, Advokatbladet nr. 1/2000, s. 23-26

5.2 Lover og konvensjoner

- 1902 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22. mai.1902 Nr. 10.

1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai.1981 Nr. 25.
1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai. 1999 Nr. 30.
1950	Europarådets konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende frihetene (EMK) av 4. november 1950
1966	De forente nasjoners internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (S&P) av 16. desember 1966

5.3 Forskrifter

1985	Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) av 28. juni 1985 Nr. 1679
2003	Forskrift om tap av rett til å føre motorvogn m.v. ("tapsforskriften") av 19. desember 2003 Nr. 1660

5.4 Rettspraksis

Rt. 2005 s. 1453
 Rt. 1995 s. 1922 ("Bølgepapp II")
 Rt. 1995 s. 242
 Rt. 1994 s. 1139
 LG-2006-64391 ("Nokas-saken")
 LA-2006-136993
 LF-2006-104422
 LB-2005-182283
 LA-2005-170749
 LG-2004-35389

LB-2001-2430 (RG-2002-88)

LA-2001-641

LB-1996-2106 ("Baronen")

TOSLO-2002-6277

5.5 Forarbeider

NOU 1997:15 *Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet*

Innstilling om Rettergangsmåten i straffesaker fra straffelovprosesskomiteen, juni 1969

Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) *Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v. (etterforskningsmetoder m.v.)*

Ot.prp. nr 66 (2001-2002) *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon m. v.)*

Innst. O. nr. 3 (1999-2000) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven m.v. (etterforskningsmetoder m.v.)*

Innst. O. nr. 68 (2001-2002) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.)*

Innst. S nr. 18 (2003-20004) *Innstilling fra justiskomiteen om regelendringer og tiltak for å redusere straffesaksbehandlingstiden*

Nr. 395 (2003-2004) *Stortingets anmodningsvedtak av 4.juni 2004, Forslag om regelendringer og tiltak for å redusere straffesaksbehandlingstiden*

5.6 Rundskriv

Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 4/2006	<i>Varetekt</i>
Rundskriv fra Riksadvokaten nr. 2/2000	<i>Vederlag til politiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode</i>
Rundskriv fra Politidirektoratet 2007/001	<i>Ny håndhevingsinstruks i førerkortsaker m.v. av 9. februar 2007</i>

5.7 Andre kilder

Justisdepartementet	<i>Hurtigere behandling av straffesaker</i> , Lovavdelingens Høringsnotat, september 2006
Høringsinstansene*	Høringsuttalelser til Høringsnotatet om <i>Hurtigere behandling av straffesaker**</i> spesielt Høyesteretts høringsuttalelse av 14. desember 2006 Riksadvokatens høringsuttalelse av 14. februar 2007 Oslo statsadvokatembeters høringsuttalelse av 24. januar 2007 Borgarting lagmannsretts høringsuttalelse av 17. januar 2007 Konkurransetilsynets høringsuttalelse i brev av 11. desember 2006, ref. nr. 2006/1695-2
Domstoladministrasjonen	<i>Tilståelsesrabatt – En oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004</i> , februar 2007
Åklagarmyndigheten	<i>Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål – en idéskrift</i> , december 2006

- Busch, Tor-Aksel *Tilbakeføring av Munch-maleriene*, pressemelding fra
riksadvokaten av 9. januar 2007.
[http://www.riksadvokaten.no/bin/main.cgi?print=Nyheter/pre
ssemeldingmunch.xml](http://www.riksadvokaten.no/bin/main.cgi?print=Nyheter/pre
ssemeldingmunch.xml) utskrift 1. februar 2007
- Hanssen, Inge D. *Høyesterett neste stopp*, aftenposten.no, publisert 16.02.07
[http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article164
5920.ece](http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/article164
5920.ece) utskrift 22. februar 2007

*) For nærmere oversikt over de aktuelle høringsinstansene, se
[http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2006/Horing-hurtigere-
behandling-av-straffesa/2.html?id=271030](http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2006/Horing-hurtigere-
behandling-av-straffesa/2.html?id=271030)

**) Bunken med høringsuttalelser ble sendt pr. post fra rådgiver ved Justisdepartementet, Toril K. Høyland, da en del av uttalelsene ikke var tilgjengelig på annen måte. Enkelte høringsuttalelser vil være tilgjengelige på vedkommende instansers hjemmesider.

